

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Magdaléna Cajtchaml Langrová

Podmíněné zastavení trestního stíhání

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Lukáš Bohuslav, Ph.D.

Katedra: Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 14. 06. 2024

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 111 904 znaků včetně mezer.

V Hradci Králové dne 14. 06. 2024

Magdaléna Cajtchaml Langrová

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala panu doc. JUDr. Lukáši Bohuslavovi, Ph.D., za jeho věcné a cenné rady a připomínky při vedení mé diplomové práce, za čas, který mi během konzultací věnoval a v neposlední řadě za trpělivost, kterou u toho projevil.

Obsah

Úvod	1
1. Restorativní justice	4
1.1. Pojem restorativní justice	5
1.2. Principy restorativní justice	7
1.3. Historie restorativní justice	9
1.4. Restorativní justice v České republice	11
1.4.1...Probační a mediační služba ČR	11
1.4.2. Institut pro restorativní justici	12
1.4.3. Restorativní programy a mediace	13
2. Podmíněné zastavení trestního stíhání	15
2.1. Historický exkurz	16
2.2. Podmínky	17
2.2.1. Řízení o přečinu	18
2.2.2. Souhlas obviněného	19
2.2.3. Doznání obviněného	20
2.2.4. Náhrada škody, vydání bezdůvodného obohacení a jiná potřebná opatření... 21	
2.2.5. Osoba obviněného, jeho dosavadní život a okolnosti případu	22
2.2.6. Zdržení se určité činnosti a složení určené peněžité částky	25
2.2.7. Zkušební doba a osvědčení se ve zkušební době	26
2.3. Dohled probačního úředníka	27
3. Analýza a navrhované změny	29
3.1. Analýza aktuální právní úpravy	29
3.2. Návrhy de lege ferenda	30
3.2.1. Východiska a principy nového trestního řádu	30
3.2.2. Povinné zvažování podmínek pro využití odklonů a vyrozumění	32
3.2.3. Náhrada škody a nemajetkové újmy	33
3.2.4. Námitky poškozeného a jejich zpracování	35
3.3. Realizovatelné změny v rámci aktuální právní úpravy	36
3.3.1. Elektronická sbírka rozhodnutí	36
3.3.2. Policie ČR a informační povinnost	38
3.3.3. Zprostředkování kontaktu účastníků konfliktu	40

3.3.4. Podrobné zkoumání majetkových poměrů obviněného v postupu podle § 307 odst. 2.....	42
Závěr.....	45
Seznam používaných zkratk 47	47
Seznam použitých zdrojů 48	48
Abstrakt 53	53
Klíčová slova..... 53	53
Abstract 54	54
Key words 54	54

Úvod

Téma podmíněného zastavení trestního stíhání jsem si vybrala z důvodu zájmu o trestní právo a alternativní způsoby řízení, a nadto také z důvodu osobní zkušenosti coby poškozené v řízení, kde byl tento institut aplikován. Tato zkušenost mě přivedla k řadě otázek ohledně praktického využívání tohoto odklonu, na které budu hledat odpovědi v rámci této diplomové práce.

V rámci sílících tendencí trestní politiky státu směrem k restorativní justici, schvalované nověle trestního řádu a negativních událostí posledních let otvíráme k diskusi, jaké místo v našem právním řádu mají procesní alternativy klasického soudního řízení, tzv. odklony¹. V rámci této diplomové práce se pak budu soustřeďovat především na institut podmíněného zastavení trestního stíhání, na jeho historii i aktuální právní úpravu, zda je tento druh odklonu efektivně využíván a jaké kroky je možné udělat, aby byl potenciál tohoto institutu naplněn do maxima.

Institut podmíněného zastavení trestního stíhání vnímám jako silný, efektivní a současně ke všem stranám ohleduplný nástroj, jenž má jedinečný potenciál v rámci řešení trestné činnosti v České republice. Tento institut považuji za významný zejména z následujících důvodů.

Za prvé, četnost jeho využívání, kterou lze vysledovat ze statistik Ministerstva spravedlnosti, naznačuje, že stále zůstává nejpoužívanějším typem odklonu (stabilně je to cca 6% podíl na všech vyřízených věcech v trestní agendě okresních státních zastupitelství)². Tato informace nám naznačuje, že ač už je důvod jakýkoliv, je stále nejoblíbenějším prostředkem, pokud je volen alternativní přístup v přípravném řízení. Co se týče jeho efektivity, považuji ho za velmi účinný mechanismus, který umožňuje dosáhnout spravedlnosti a napravit vzniklou konfliktní situaci bez nutnosti dlouhého (a pro stát finančně i personálně náročnějšího) soudního procesu. Co je však dle mého názoru na celém institutu nejsympatičtější, je jeho ohleduplnost vůči účastníkům trestního řízení, a to jak k pachatelům, kteří neprocházejí celým soudním procesem a následnou stigmatizací, tak pro oběti, které mohou své potřeby a nároky sdílet v komornějších podmínkách. Věřím však, že tento poslední důvod může být naplněn, jen pokud bude tento institut využíván ve světle principů restorativní justice. Pojmu, historii a současnosti

¹ Alternativa standardního trestního řízení, více viz část 2. této diplomové práce

² Výkaz o agendě trestní. In: *justice.cz* [online]. 5. 5. 2024. Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/vykazy-soudu-a-statnich-zastupitelstvi.html>

restorativní justice je proto věnována první část této diplomové práce, aby čtenář mohl nahlédnout na její vývoj, hlavní znaky, principy a priority.

Na institut podmíněného zastavení trestního je možné nahlížet dvojí optikou. Je to, jak je již zmíněno výše, jistě efektivní nástroj, který má potenciál urychlit trestní řízení a odlehčit výkonu justice. Troufám si tvrdit, že tento pohled v akademické literatuře převažuje, resp. je tato funkce zmiňována v odborných textech častěji a prioritně. Zároveň je tato funkce častěji zmiňována i v důvodových zprávách k zákonům upravující tento institut. Ten druhý pohled je, že můžeme vidět funkční alternativní postup, který nabízí širokou škálu možností, jak vnášet vhodné restorativní principy do českého trestněprávního prostředí.

V druhé části této diplomové práce institut podmíněného zastavení trestního stíhání podrobně zmapuji. Zaměřím se na historii vývoje tohoto institutu, přiblížím čtenáři základní podmínky jeho užití, podmínky při jeho aplikování a sledovaný účel jednotlivých podmínek. V závěru této části se zaměřím na relativní novinku a tou je institut probačního dohledu v rámci zkušební doby podmíněného zastavení trestního stíhání.

Ve třetí části této diplomové práce jsou zpracovávána získaná data, informace, myšlenky a projekty s ambicí navrhnout funkční a realizovatelné změny, které budou mít potenciál pozitivním způsobem využít institutu podmíněného zastavení trestního stíhání jako nástroje restorativní politiky, resp. jako nástroje prevence a boje proti (drobné) kriminalitě. Současně se zaměřím na možné budoucí směry a praktické aplikace zjištěných poznatků. Tato diplomová práce je otevřená diskusi a pokračování ve zkoumání této důležité oblasti trestní justice s cílem přinést další poznání a přispět ke zlepšení současné praxe.

Posledních několik let znamenalo pro společnost řadu nových výzev. Události posledních let a jejich negativní dopady se přirozeně odrazily napříč celospolečenským socio-ekonomickým spektrem. Prozatím nemáme dostatek kvalitních dat, na kterých můžeme stavět relevantní závěry či předpovědi, avšak již nyní můžeme očekávat, že i s ohledem na nastupující technologie typu AI či prokázanému nárůstu duševních onemocnění u mladých lidí (kde výzkumy naznačují, že tato generace je citlivější a bude potřebovat citlivější přístup)³, bude nutné zrychlit krok a (především materiálně) naplňovat principy restorativní justice, abychom na nové výzvy v rámci kriminality dokázali reagovat včas, efektivně a ideálně jim předcházeli.

Z důvodů uvedených výše vyplývá, že je stále nutné budovat důvěryhodnost (trestní) justice, věnovat (preventivní) péči mladistvým a prohlubovat znalost a přehled o funkci

³ Generace Z je velmi křehká. Když ale v něco věří, tak jde do ulic a bojuje za to, popisuje vědkyně. In: 21. 1. 2023. Dostupné z: https://www.irozhlaz.cz/zivotni-styl/spolecnost/generace-z-zoomer-snehova-vlocka-vyzkum_2301212100_pat

trestního práva, a to jak u pachatelů a poškozených, tak i u nezainteresovaných laiků. Ideálně již v rámci povinné školní docházky v rámci právnického a finančního minima, ale to je jiná kapitola a pro jiné odborníky.

Teprve tehdy, až dosáhneme celospolečenského (a alespoň částečného) pochopení principů trestní justice, můžeme dále vysvětlovat kroky, které justice a její představitelé dělají a budovat tak důvěru, kterou si justice zaslouží a potřebuje.

Cílem této diplomové práce je tedy prozkoumat podmínky a charakter podmíněného zastavení trestního stíhání, zmapovat aktuální trendy, témata a otázky spojené s tímto institutem a na základě získaných dat navrhnout funkční a aplikovatelné změny, ať už na úrovni legislativní či přímo v praxi.

1. Restorativní justice

Restorativní justice, zaměřující se na obnovu a opravu vztahu mezi pachatelem a obětí, nabízí některé alternativní přístupy, které retributivní systém nabídnout vzhledem ke své povaze nemůže. Principy restorativní justice, které podporují dialog, porozumění a vzájemné usmíření, přinášejí nové perspektivy do procesu řešení trestných činů.

Podmíněné zastavení trestního stíhání je v rovině trestního práva procesního často vnímáno jako přímé promítnutí restorativního přístupu k řešení kriminality.⁴ Zároveň se jedná o efektivní nástroj, který může v souladu s principy restorativní justice přispět k nápravě narušených vztahů v trestním prostředí. Jak již z úvodu vyplývá, mým cílem je zmapovat podmíněné zastavení trestního stíhání především z pohledu restorativní justice tak, jak jej staví současná právní úprava a navrhnout případné kroky, které by mohly prohloubit přínos, který od konceptu restorativní justice jako odborná veřejnost očekáváme. Abychom však mohli k podobnému kroku přistoupit, je nutné podrobně koncept restorativní justice rozvést a uvědomit si, co restorativní justice je, a co naopak restorativní justice není. Tato část diplomové práce se zaměří na definici restorativní justice, její principy a cíle, a také na historický vývoj této koncepce, abychom mohli lépe porozumět kořenům a podstatě této alternativní formy spravedlnosti.

V této kapitole nejprve (*ne*)definujeme termín restorativní justice (jak bude popsáno níže, jednotná definice neexistuje). Dále se seznámíme se základními principy a cíli restorativní justice, které nám umožní lépe porozumět jejímu účelu a postupům. Krátce se budeme věnovat i historii restorativní justice, abychom mohli s odstupem nahlédnout na její kořeny a mohli tak hlouběji porozumět koncepci restorativní justice, která, ač nepojmenovaná, tu byla dříve než justice odplatná.

Závěr této kapitoly bude věnován informacím o aktuálním stavu restorativní justice v České republice. Bude také zdůrazněna role Probační a mediační služby v implementaci restorativních principů do trestního systému a zvláštní důraz bude kladen na pravomoc a působnost Probační a mediační služby, která do trestního řízení vstupuje v postavení pomocné osoby⁵.

⁴ JUDR. PAVEL ŠÁMAL, PH.D., JUDR. BC. JIŘÍ ŘÍHA, a PH.D., MGR. JAN STRYA. ODKLONY V JUSTIČNÍ PRAXI – 1. ČÁST. Trestněprávní revue. roč. 2019, č. 9.

⁵ § 27b zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudní (trestní řád)

1.1. Pojem restorativní justice

Pro pojem restorativní justice neexistuje jednotná definice. V této kapitole se pokusíme rozvést různé interpretace pojmu a zjistit, co restorativní justice zahrnuje a jaké jsou její hlavní atributy.

Je možné, že poprvé se termín „*restorative justice*“ objevil již v roce 1834 v *The Christian Examiner and Church of Ireland Magazine*.⁶ Má se za to, že moderní používání tohoto pojmu zavedl jeden z ideových zakladatelů restorativní justice, psycholog Albert Eglash⁷, který v roce 1977 popsal ve svém díle *Beyond Restitution: Creative Restitution* tři přístupy při řešení trestné činnosti.

1. Retributivní justici, zaměřenou na potrestání pachatele;
2. Distributivní justici, zaměřenou na terapeutickou léčbu pachatele a
3. Restorativní justici, zaměřenou na odškodnění oběti a nápravu narušených vztahů.⁸

Dalším důležitý průkopník myšlenky restorativní justice, odbornou veřejností nezářídka pokládaného za jejího „otce“⁹, je americký kriminolog Howard J. Zehr. Zehr ve své knize *Little Book of Restorative Justice*¹⁰ prohlásil, že:

„*Restorativní justice není mapou, ale je kompasem*“.¹¹

Restorativní justice není konkrétní seznam kroků nebo programů, ale nastavuje nám jinou optiku, skrze kterou se na trestný čin díváme a jak s ním a s účastníky konfliktu nadále pracujeme. Hlavní Zehrovou myšlenkou, se kterou se i já ztotožňuji a skrze ni budu na restorativní justici nahlížet, je idea, že restorativní justice se zabývá (především) potřebami a úlohou zúčastněných stran.¹² Od tohoto dogmatu se nadále odvíjejí další snahy a nosné principy restorativní justice. Myšlenkoví zakladatelé restorativní justice si uvědomili, že potřeby, které vznikají v souvislosti s trestnou činností, často nejsou v klasickém trestním řízení

⁶ GADE, Christian B.N. Restorative Justice and the South African Truth and Reconciliation Process. *South African Journal of Philosophy*. 2013, roč. 32, č. 1, s. 14. DOI: 10.1080/02580136.2013.810412

⁷ Ibid., s. 13.

⁸ VAN NESS, D. W., STRONG, K. H. *Restoring justice: an introduction to restorative justice*, s. 39.

⁹ ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, s. 47.

¹⁰ v českém jazyce vyšla kniha poprvé v roce 2003 pod názvem „Úvod do restorativní justice“

¹¹ ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*, s. 8.

¹² Ibid., s. 10.

uspokojovány. Zehr proto staví na první místo především potřeby obětí trestných činů¹³ a odpovědnost a potřeby pachatelů.¹⁴ Zde je nutno vysvětlit, že s ohledem na rozdílnou terminologii mezi právními systémy budu v rámci této kapitoly diplomové práce pracovat s pojmy „oběť“ a „poškozený“ jako se synonymy, pokud nebude uvedeno jinak.

Na rozdíl od justice trestající, pro kterou je trestný čin primárně porušením práva, prohřeškem proti státu(!) a hlavním cílem je vyslovení (ne)viny a případné potrestání pachatele, u justice restorativní vnímáme trestný čin primárně jako prohřešek proti konkrétní osobě(!) a cílem je napravit nastalou situaci jako celek, a to i na úrovni emocionální či morální. Hlavní zřetel je kladen na potřeby poškozeného a odpovědnost a povinnosti pachatele v procesu nápravy.¹⁵

Z řádků výše můžeme nabýt pocitu, že justice restorativní je v protikladu k justici trestající, tedy k justici odplatné, retributivní. Není tomu však tak. Jedná se o odlišný přístup k problematice trestné činnosti, avšak tyto postupy mohou, a často jsou, využívány simultánně. Jestliže justice odplatná slouží primárně k ochraně společnosti a potrestání pachatele, není vyloučeno, aby zároveň byly používány restorativní přístupy a postupy, které pomohou nalézat řešení konfliktu mezi fyzickými účastníky sporu (tj. pachatel – poškozený), které pomohou v procesu odškodnění způsobené újmy a zároveň reagují na skutečné potřeby obětí, a které zároveň motivují pachatele k převzetí odpovědnosti za své činy. Tímto způsobem tak může trestní právo reagovat na negativní následky trestné činnosti nejenom na úrovni veřejného práva, ale i na úrovni osobních vztahů mezi pachateli, oběťmi i v rámci širší společnosti.

Na závěr, abych učinila zadost uzavřenosti tématu pojmu a definice restorativní justice, pomohu si definicí „otce“ restorativní justice, Howarda J. Zehra.

„Restorativní justice je proces, jenž v maximální možné míře zapojuje všechny, kterých se daná činnost dotkla. Restorativní justice usiluje o maximální možnou mírou uzdravení a obnovu trestným činem narušených vztahů a za tímto účelem účastníkům umožňuje společně identifikovat způsobené újmy a vzniklé potřeby a od nich se odvíjející povinnosti a závazky.“¹⁶

Tato Zehrova „pracovní definice“, jak ji sám nazývá, zdůrazňuje primární roli mezilidských vztahů a důraz na nápravu škody, která není pouze finanční, ale také emocionální, sociální a morální.

¹³ Ibid., s. 11.

¹⁴ Ibid., s. 12.

¹⁵ Ibid., s. 15.

¹⁶ Ibid., s. 26.

1.2. Principy restorativní justice

Howard J. Zehr ve své knize *Little Book of Restorative Justice* dále postavil restorativní a retributivní justici vedle sebe a vzájemným porovnáním jejich principů, klíčových otázek, a především cílů poukázal na jejich odlišnosti a vymezil tak koncept a principy restorativní justice, ke kterým se vracíme dodnes. Zehr staví své porovnání především na třech klíčových otázkách u obou z těchto přístupů.¹⁷

U retributivní justice považuje Zehr za základní otázky následující:

- Jak byl *porušen zákon*?
- *Kdo* se daného činu dopustil?
- Jak má být pachatel *potrestán*?

Naopak u restorativní justice klade Zehr následující otázky:

- *Komu* vznikla škoda?
- Jaké jsou *potřeby* osob, které trestný čin zasáhl?
- Komu vznikají *závazky* a povinnosti?

Tímto porovnáním dojdeme k závěru, že v protikladu k justici retributivní, kde hlavním zájmem je „*veřejný*“ zájem na potrestání pachatele, u restorativní justice se zájem obrací na *narušený vztah mezi pachatelem, obětí a komunitou*. Pilíři, na kterých restorativní justice dle Zehra stojí, jsou proto následující:

- Újmy a potřeby (oběť a komunity);
- Závazky a povinnosti (pachatele) a
- Angažovanost a účast (všichni účastníci).¹⁸

Z děl výše uvedených průkopníků i moderních odborníků na restorativní justici lze vyvodit, že restorativní justice je založena na několika základních principech, které určují její postupy a cíle a jsou prostupné napříč nástroji konkrétní trestněprávní politiky daného státu.

Mezi nejdůležitější principy, které dle mého názoru mají stěžejní význam i při užití institutu podmíněného zastavení trestního stíhání, patří odpovědnost pachatele, dosažení spravedlnosti a aktivní účast obou stran.

¹⁷ Ibid., s. 15.

¹⁸ Ibid., s. 16.

Myšlenkou restorativní justice je, aby byl pachatel veden k přijetí odpovědnosti za své jednání a následky, které způsobil. Je zdůrazněna jeho individuální odpovědnost, ale zároveň i možnost pachatele napravit své chování a obnovit poškozené vztahy. Pachatel může v restorativně vedeném procesu upřímně rozvést, co ho skutečně k činu vedlo, což bývá pro poškozené cennou informací. Hledání pravdy (vina) a spravedlnosti (trest) je ostatně úkolem trestního procesu jako takového. Restorativní justice však klade důraz spíše na proces hledání skutečné spravedlnosti pro všechny(!) zúčastněné. Cílem je uzdravení a obnova narušených vztahů. Pro „spravedlnost“ si oběti trestných činů chodí v rámci retributivní justice k trestním soudům často. Málokdy je však v soudní síni dostatečný prostor k vyjádření jejich pocitů a potřeb a mohou tak odcházet zklamaní a s pocitem, že spravedlnosti za dost učiněno nebylo a nebude.

Aby byl však restorativní proces vůbec možný, je potřebná aktivní účast obou stran, tedy pachatele i poškozeného. Klíčovým prvkem tohoto principu je však dobrovolnost, a to jak na straně pachatele, tak na straně oběti. Součástí tohoto principu je dle mého názoru i informovanost účastníků restorativně řízeného procesu o jejich možnostech a aktivní vedení při jejich využívání. Principů, se kterými restorativní justice pracuje je samozřejmě více, vzájemně se mohou překrývat nebo propojovat, a právě jejich propojení a vzájemná souhra jsou základem pro efektivní a úspěšnou implementaci restorativní justice v praxi.

Ráda bych na tomto místě zmínila i další fenomén, který při výzkumu restorativní justice zaujal moji pozornost. Při nahlížení na různé definice, výklady či citáty, jednoduše napříč zdroji, lze vysledovat, že většinově autoři hovoříc o restorativní justici směřují pozornost k poškozeným a obětem takřkajíc až bezbřeze, ale v nuancích lze spatřit, že důraz na práci s pachatelem je napříč autory i výkladem kolísavý. Výzkum této otázky by jistě vydal na samostatnou diplomovou práci a nechci zde tímto zabírat až příliš prostoru, ale lze vysledovat například následující tendence: systematické řazení v rámci publikací o restorativní justici – na první místo je většinově kladen důraz na práci s oběti, případně na vztahy (zahrnujíc oběti i pachatele), a až následně je kladen důraz na povinnosti pachatele; webové stránky věnované restorativní justici (nutno dodat, že ne ty české) jsou často stavěny spíše pro oběti než pro pachatele, aktivity na sociálních sítích, i těch českých, přibližují většinově obraz a obsah (tzv. content) prezentující oběti a pro oběti. Domnívám se, a je to ostatně i jeden z hlavních ideových přístupů v této diplomové práci, že restorativní justice a její primární funkce by měla být orientována na oběti i pachatele, a to rovnocenně.

Primárním cílem restorativní justice je náprava narušených vztahů, ale jako neméně důležitá se mi jeví i funkce preventivní, a to jak pro komunity, tak primárně pro samotné

pachatele. Prožitím konfliktu vedeného restorativně, mohou totiž pachatelé pochopit hloubku konfliktu, mohou nahlédnout na prožitky oběti, mohou tak opravdu litovat a přijmout odpovědnost za své jednání a uvědomit si důležitost náhrady škody, mohou „alespoň něco odčinit, pokud o to stojí“. Věřím, že toto je zvláště důležité u „drobných kriminálních“ (přechin) a u prvopachatelů (vzhledem k osobě obviněného a jeho dosavadnímu životu). Ráda bych upozornila, že s ohledem na velikost množiny pachatelů, individuálnímu přístupu, který restorativní justice proklamuje, a tématu této diplomové práce, kterým je podmíněné zastavení trestního stíhání (institutu používaného jako nejčastější formu odklonu), budu i já nadále pracovat s pojmem pachatel spíše ve smyslu drobného kriminálního.

Pozornému čtenáři neunikne, že ve výkladu výše absentuje jeden z nosných „lidských pilířů“ restorativní justice a tím jsou komunity. Téma komunit je v restorativní justici zásadní a neoddiskutovatelné. S ohledem na rozsah a téma diplomové práce se však blíže práci s tématem komunit v restorativní justici v této diplomové práci věnovat nebudu. Domnívám se však, že například tzv. „kruhy“¹⁹, zjednodušeně řečeno komunitní řešení sporů, může být efektivním nástrojem především při řešení trestné činnosti nezletilých, a to i s ohledem na diskutované snížení věkové hranice trestní odpovědnosti.

1.3. Historie restorativní justice

Odborníci na historii a vývoj restorativní justice nemají zajedno, kdy se poprvé objevily náznaky a přístupy, které bychom mohli legitimně považovat za kořeny moderní restorativní justice.²⁰ Někteří zastánci restorativní justice tvrdí, že první restorativní prvky se objevují již v pravěké společnosti jako doplněk nebo kombinace s justicí retributivní.²¹ Doba starověku byla postavená na komunitě. Bez komunity, tzn. při exkomunikaci – vyhnání, měli bývalí členové komunity zajištěnu téměř jistou smrt. Na komunitě život pravěkého člověka stál a padal. Zamyslíme-li se nad konceptem pravěké pospolitě společnosti, která byla založena na mutualismu (pravěké společnosti byly velmi symbiotické), zní „komunitní řešení sporů“ jako celkem logický koncept. Zároveň bylo součástí společnosti *ius talionis*²². Někteří autoři vidí skutečné začátky restorativní praxe ve starověkých společnostech jako jsou komunity

¹⁹ Ibid., s. 34.

²⁰ VESNA STEFANOVSKA, PHD. HISTORICAL DEVELOPMENT OF RESTORATIVE JUSTICE: FROM RESTITUTION TO VICTIMOFFENDER MEDIATION. *INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL Series A Social Sciences and Humanities*. roč. 2014, č. 9, s. 66.

²¹ Ibid., s. 71.

²² Také jako „právo odplaty“, právní princip, vyjadřující že újma poškozeného by měla být kompenzována srovnatelnou újmu pachatelů, princip „oko za oko, zub za zub“

původních obyvatel severní Ameriky, Maorové na Novém Zélandu nebo Aboriginci v Austrálii.²³

Přesuneme-li se v čase dále do středověku, vidíme podstatnou změnu systému trestní justice. Tato změna znamenala přesun role soudu v trestních věcech z rukou samotných účastníků konfliktu, příp. jejich komunit, do rukou moci státní, ve středověku tedy často do rukou krále. Subjektivní právo trestní, tedy právo trestat (*ius puniendi*) bylo pevně v rukou moci státní a konflikt, který byl dříve chápán spíše jako soukromoprávní záležitost, byl nyní záležitostí veřejného významu.²⁴ Evropští králové veřejně demonstrovali svou (v podstatě neomezenou) represivní moc a vzbuzovali tak autoritu a strach obyvatel. Dnes bychom řekli, že tresty měli silný generálně-preventivní potenciál. Ze systému odplaty/kompenzace se přesunujeme do systému trestání a justice se vydává represivní cestou. Převzetím moci do rukou státu následoval odklon od potřeb obětí, které byly následně nuceny uplatňovat své nároky v soukromoprávních žalobách. Zajímavým sociálním jevem je skutečnost, že přesun odpovědnosti za spravedlivý proces z rukou komunit do rukou moci státní předznamenal oslabení sociální odpovědnosti a sociální kontrolu, která je tradičně brána jako silnější a efektivnější mechanismus kontroly kriminality než kontrola státní, tj. „*seshora*“.²⁵

První vlašťovky moderní restorativní justice pocházejí ze 70. let z Kanady. Konkrétně v roce 1974 se v kanadském městečku Kitchener udál zajímavý případ. Dva mladíci (18, resp. 19 let), prvopachatelé, poničili mnoho vozidel v sousedství. Probační úředník, aniž by jeho návrh stál na právních normách, navrhl místnímu soudu, aby se chlapci podrobili „*alternativnímu postupu*“ a sami se setkali s poškozenými a snažili se dosáhnout dohody, jak nahradit poškozeným způsobenou škodu. Během několika týdnů chlapci dosáhli dohody s poškozenými a nahradili škodu ve výši 2.000 dolarů.²⁶ Toto mimosoudní řešení sporu bylo inspirací pro následný vývoj restorativní justice v Kanadě, později v USA, UK a v 80. letech se rozšířila do Austrálie a na Nový Zéland.

²³ VESNA STEFANOVSKA, PH.D. *HISTORICAL DEVELOPMENT OF RESTORATIVE JUSTICE: FROM RESTITUTION TO VICTIMOFFENDER MEDIATION*, s. 70.

²⁴ JUDR. PAVEL ŠÁMAL, PH.D., JUDR. BC. JIŘÍ ŘÍHA, a PH.D., MGR. JAN STRYA. *ODKLONY V JUSTIČNÍ PRAXI – I. ČÁST*, s. 177.

²⁵ VESNA STEFANOVSKA, PH.D. *HISTORICAL DEVELOPMENT OF RESTORATIVE JUSTICE: FROM RESTITUTION TO VICTIMOFFENDER MEDIATION*, s. 71.

²⁶ *Ibid.*, s. 72.

1.4. Restorativní justice v České republice

Přestože je moderní restorativní justice v měřítku historie práva poměrně mladým oborem, rychle začala pronikat napříč státy i kontinenty. V následujících kapitolách přiblížím její vliv v České republice, a to především skrze instituce a programy, kterých restorativní justice využívá.

1.4.1. Probační a mediační služba ČR

Probační a mediační služba ČR (dále jen „PMS“) je organizační složkou státu²⁷ zřízenou zákonem č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě.²⁸ Účel PMS zmiňuje zákonodárce již v prvním odstavci prvního paragrafu zákona o probační a mediační službě slovy: „provádí...úkony probace a mediace ve věcech projednávaných v trestním řízení“.²⁹ Z latinského slova *probare* - prokázat, ověřit, odvozujeme cíl první, který zákonodárce vhodně definuje v § 2 odst. 1 ZMPS jako organizování a vykonávání dohledu nad podezřelým³⁰, kontrola výkonu alternativních trestů nebo trestních opatření, kontrola výkonu omezení a povinností uložených podezřelému, individuální pomoc podezřelému a působení na něj, aby vedl řádný život³¹.

Druhým cílem PMS je mediace, definována v § 2 odst. 2 zákona o probační a mediační službě jako dobrovolná mimosoudní cesta či proces, jejíž cílem je řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a urovnání konfliktního stavu v souvislosti s trestním řízením.³²

Jazykovým výkladem se můžeme opřít o skutečnost, že zákonodárce v § 2 odst.2 zákona³³ vhodně zmiňuje *souvislost s trestním řízením*. Je zřejmé, že tímto je sledován záměr, aby bylo v rámci trestního řízení rozhodnuto o všech nárocích tak, aby poškození nebyli nuceni uplatňovat své nároky v občanskoprávních řízeních. Zároveň zákonodárce staví na rovno, že tímto dává či rozšiřuje moc (i do) rukou PMS v souladu s vizí restorativní politiky.

Je mi potěšením zhodnotit, že mediální obraz PMS je veskrze kladný a je zřejmé, že obraz (trestní) justice promuje pozitivně. Jde s trendem doby a má profily na sociálních sítích³⁴,

²⁷ § 1 odst. 2 zákona č. 257/2000 Sb., Zákon o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě)

²⁸ JELÍNEK, J. A KOL. *Trestní právo procesní*. Praha: Leges, 2023, s. 317.

²⁹ § 1 odst. 2 zákon č. 257/2000 Sb.

³⁰ Ve smyslu obviněného, obžalovaného nebo odsouzeného po vzoru § 2 odst. 1 písm. a) zákona č. 257/2000 Sb.

³¹ Zkráceno § 2 odst. 1 zákon č. 257/2000 Sb.

³² Parafrázováno §2 odst. 2 zákon č. 257/2000 Sb.

³³ zákon č. 257/2000 Sb.

³⁴ Facebook, LinkedIn, X

byť by se dalo diskutovat, zda by nemohla být pro širokou veřejnost dostupnější. Zde bych ráda zmínila doslova výborný marketingový obsah sdílený Policií ČR. Je zřejmé, že do marketingu čili prakticky i osvětového materiálu, investují mnoho finančních prostředků i času, ale jejich „čísla“ mluví jasně. Jen na Facebooku má Policie ČR 390 tisíc sledujících.³⁵ Na Instagramu následně 219 tisíc sledujících.³⁶ Tento důležitý orgán³⁷ tím má v rukou nesmírně silný nástroj a jak je vidět, můžeme se jeho činností jenom inspirovat.

1.4.2. Institut pro restorativní justici

V České republice existuje řada organizací, které mají některé ze svých programů zaměřených na restorativní justici. Namátkou například Česká kriminologická společnost, Mezinárodní vězeňské společenství, Evropské fórum pro restorativní justici, Institut pro kriminologii a sociální prevenci a další.

Napříč organizacemi se však nedá upřít prvenství Institutu Restorativní Justice.³⁸ Prakticky a přehledně zpracovává informace a myšlenky restorativní justice a dále je prezentuje (české) společnosti. Pod jejím patronátem vycházejí publikace zaměřující se na otázky z restorativní justice i na příbuzné obory, překlady zahraničních děl věnující se této problematice a například i *Příručka pro českou restorativní praxi*, která předkládá konkrétní doporučení pro různé profese v rámci trestního řízení.

Zároveň zpracovává i jinde tabuizovaná témata, jako je například psychoterapie u pachatelů či jejich stigmatizace. Přináší do českého trestněprávního prostředí svěží „západní“ vítr. Na druhou stranu, ze Sbírek listin³⁹ lze vysledovat, že finanční prostředky spolku nejsou vysoké. Přitom je všeobecně známé, že neziskové organizace mohou často zacílit potřeby společnosti adresněji a rychleji, než to dokáže do určité míry rigidní centralizovaná státní soustava. Dovedu si představit například určité mzdové výhody v rámci povinných pojištění zaměstnanců spolku či pravidelných a štědrých dotací. Toto se samozřejmě netýká pouze této organizace, ale uvádím tuto jako názornou modelovou situaci k lepšímu nastínění myšlenky.

³⁵ In: 1. 6. 2024. Dostupné z: <https://www.facebook.com/PolicieCZ>

³⁶ In: 1. 6. 2024. Dostupné z: <https://www.instagram.com/policiecz/?hl=en>

³⁷ § 12 odst. 2 písm. a) zákon č. 141/1961 Sb.

³⁸ In: 1. 5. 2024. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/institut/#o-nas>

³⁹ In: 1. 5. 2005. Dostupné z: <https://or.justice.cz/ias/ui/vypis-sl-detail?dokument=77606089&subjektId=1054401&spis=1173593>

1.4.3. Restorativní programy a mediace

Aby mohly být restorativní principy a postupy převáděny úspěšně do praxe, vznikají tzv. restorativní programy. Tyto nenahrazují klasické či alternativní trestní řízení, ale doplňují jej.⁴⁰ Jako hlavní restorativní program, který má souvislost s přípravným řízením, vnímám mediaci⁴¹. Mediací se rozumí mimosoudní proces, *za účelem řešení sporu mezi podezřelým nebo obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením.*⁴² Mediace má velmi blízko k takzvaným „kruhům“, které byly zmiňovány výše v této diplomové práci. Mediaci lze provádět jen s výslovným souhlasem obou stran konfliktu.⁴³ Dobrovolnost je koneckonců i jedním ze základních požadavků restorativně vedeného řízení.

Při mediaci je účastníkům vytvářen prostor pro vzájemné sdílení potřeb, názorů, případně pro vyjádření pochopení či omluvy. Mediace je vedené nezávislým a nestranným mediátorem, jehož úkolem je vést mediaci, vytvářet a chránit vhodné prostředí pro sdílení a komunikaci mezi stranami a napomáhat účastníkům řízení nalézt pro obě strany akceptovatelné řešení dané situace.

Bohužel, mediace není v porovnání s dalšími západními státy v České republice využívána tak často, jak bylo při přijímání zákona o Probační a mediační službě předpokládáno.⁴⁴ Důvody mohou být různé, ale jejich definice je obtížná i s ohledem na skutečnost, že využívání mediace není ze strany státu oficiálně sledováno.⁴⁵ Jistým příkladem nám mohou být některé západní státy, které zavedly mediaci povinně, pouze u těchto států byl zaznamenán nárůst počtů mediací.⁴⁶ Toto se mi však zdá, s ohledem na charakteristiku trestního řízení a na proklamovanou dobrovolnost takového postupu, nevhodné. Jistě by však nebylo proti tomuto principu, kdyby státní instituce, především pak orgány činné v trestním řízení a Probační a mediační služba, nabízeli tento způsob komunikace mezi účastníky řízení častěji, resp. by účastníkům řízení mediaci aktivně nabízeli či o ní alespoň vždy, když je to možné a účelné, účastníky podrobně informovali, včetně pozitiv vyplývajících z takového postupu. Přímo jako preferované řešení potom vidím mediaci v řízení o trestném činu, jehož se dopustil pachatel ve věku blízkém věku mladistvých. Tímto způsobem by bylo ošetřeno, že mladý

⁴⁰ In: 2. 6. 2024. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/o-restorativni-justici/restorativni-programy/>

⁴¹ z lat. *mediare* - „být uprostřed“

⁴² § 2 odst. 2 zákona č. 257/2000 Sb.

⁴³ *Ibid.*

⁴⁴ Mediace jako nevyužitý potenciál poslední dekády – 1. díl. In: 13. 6. 2024. Dostupné z: <https://pravo21.cz/pravo/mediace-jako-nevyuzity-potencial-posledni-dekady-1-dil>

⁴⁵ *Ibid.*

⁴⁶ *Ibid.*

pachatel by v důvěrném a bezpečném prostředí mohl nahlédnout na své jednání, byl konfrontován s potřebami poškozeného a byl by mu dán prostor pro sdílení vlastního příběhu. Domnívám se, že tato cesta by mohla vést k silnějšímu výchovnému potenciálu podmíněného zastavení trestního stíhání u mladých lidí.

2. Podmíněné zastavení trestního stíhání

Jak již bylo zmíněno výše, principy restorativní justice přinášejí jiné přístupy při procesu řešení trestných činů. Podmíněné zastavení trestního stíhání je poté vnímáno jako promítnutí některých nosných principů restorativních justice do českého právního řádu.⁴⁷

Institut podmíněného zastavení trestního stíhání byl do českého práva zakotven novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 292/1993 Sb.⁴⁸, který spolu s tímto institutem představil i další z odklonů, a tím je trestní příkaz. Od 01.01.1994, kdy nabyla účinnosti zmiňovaná novela, byla úprava podmíněného zastavení trestního stíhání novelizována celkem šestkrát.

Podmíněné zastavení trestního stíhání je upraveno v hlavě dvacáté trestního řádu spolu s ostatními zvláštními způsoby řízení. Častěji než jako o „zvláštním způsobu řízení“ však hovoříme o podmíněném zastavení trestního stíhání jako o takzvaném *odklonu*. Pojem zvláštního řízení soudního se nekryje s pojmem odklon beze zbytku, resp. ne všechny zvláštní způsoby řízení jsou odklony a naopak. Odklon je zvláštní (a zásadní) kategorie v rámci zvláštních způsobů řízení. Typicky zde zařazujeme podmíněné zastavení trestního stíhání (resp. ve zkráceném přípravném řízení podmíněné odložení podání návrhu na potrestání podle § 179c odst. 2 písm. h) trestního řádu), narovnání (resp. ve zkráceném přípravném řízení podmíněné odložení věci při schválení narovnání podle § 179c odst. 2 písm. g) trestního řádu), řízení o schválení dohody o vině a trestu, odstoupení od trestního stíhání v řízení o provinění a trestní příkaz.⁴⁹

Pojem odklon však zákon nezná. Není zavedena ani jednotná definice tohoto pojmu. Odklon bývá zpravidla vymezen jako alternativní postup k standardnímu průběhu trestního řízení v tom smyslu, že trestní stíhání nenásleduje klasický scénář: obžaloba – soudní líčení – rozsudek.⁵⁰ V případě podmíněného zastavení trestního stíhání je se souhlasem obviněného trestní stíhání podmíněně zastaveno a konečné rozhodnutí je odloženo. Doba, po kterou je stíhání podmíněně zastaveno se nazývá zkušební doba. Po tuto dobu je povinnost obviněného vést řádný život a splnit jemu uložené povinnosti, protože smyslem podmíněného zastavení trestního stíhání je mimo jiné působit výchovně na pachatele. Rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání je tedy rozhodnutí prozatímní.⁵¹ Během podmíněného zastavení

⁴⁷ viz výše v části 1.1 Restorativní justice

⁴⁸ Zákon 292/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), zákon č. 21/1992 Sb., o bankách a zákon č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích

⁴⁹ JELÍNEK, J. A KOL. *Trestní právo procesní*, s. 802.

⁵⁰ *Ibid.*, s. 801.

⁵¹ STANOVISKO KE SJEDNOCENÍ VÝKLADU ZÁKONŮ A JINÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ ze dne 23. listopadu 2022, k ukládání povinnosti obviněnému podle § 307 odst. 2 písm. b) trestního řádu. In: . 10. 6. 2024, s. 5. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2022/11/1-SL-725-2022-24.pdf>

trestního stíhání hmotněprávní odpovědnost pachatele trvá, ale procesně je trestní stíhání po zkušební dobu dočasně zastaveno. Naproti klasickému trestnímu řízení tedy můžeme vidět určité odlišnosti, především nedochází k vyslovení viny a není uložen trest (byť to tak mohou pachatelé vnímat, např. při kvazi dobrovolném závazku zdržet se po dobu zkušební doby, či doby kratší, určité činnosti).⁵²

A zde se nám kruh uzavírá. Odklony, a tedy i podmíněné zastavení trestního stíhání, jsou alternativním řešením trestné činnosti a jsou neoddiskutovatelně spojeny s prvky restorativní justice.⁵³ Otázkou však zůstává, zda je na legislativní úrovni, a následně i v praxi, používán institut podmíněného zastavení trestního stíhání v souladu s restorativními principy. Jak již bylo zmíněno výše, na institut podmíněného zastavení trestního je nahlíženo především jako na efektivní nástroj při odlehčování výkonu trestní justice. Odhlédneme-li však na chvíli od „veřejnosti“ trestního práva a představíme-li si konkrétní kauzy, pachatele a oběti skrze optiku restorativní justice, nemůže podmíněné zastavení trestního stíhání více než zefektivňovat a odlehčovat justici? Jaký dostává restorativní justice při využívání tohoto institutu prostor? A jaký prostor by dostat měla a mohla?

2.1. Historický exkurz

Jak už bylo řečeno výše, institut podmíněného zastavení trestního stíhání byl do českého právního řádu zaveden před více než 30 lety zákonem č. 292/1993 Sb. Po dlouhých letech totalitního režimu a silně retributivního charakteru trestního procesu, bylo podmíněné zastavení trestního stíhání první vlaštvou přicházející vlny restorativní politiky. Důvodová zpráva zákona č. 292/1993 Sb. se ve své obecné části o institutu podmíněného zastavení trestního stíhání nezmiňuje. Ve zvláštní části důvodové zprávy je poté v pěti větách shrnut pouze legislativní základ tohoto institutu. Z tohoto krátkého textu se nedají vyvozovat dlouhé závěry, avšak důraz je zde kladen na „zbytečnost celého trestního řízení“ ve vztahu k pachatelům, kde *„je zřejmé, že v případě vyhlášení odsuzujícího rozsudku by byl uložen podmíněný trest odnětí svobody a s největší pravděpodobností by se obviněný ve zkušební době osvědčil“*.⁵⁴ Z pohledu legislativce byl tedy do českého právního řádu zaveden institut, který má jako primární cíl odlehčit justici, nikoliv nabízet alternativní přístupy. Textace první verze zákonné úpravy

⁵² § 307 odst. 4 zákona č. 141/1961 Sb.

⁵³ JELÍNEK, J. A KOL. *Trestní právo procesní*, s. 802.

⁵⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 292/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), zákon č. 21/1992 Sb., o bankách a zákon č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích. In.: 13. 6. 2024. Dostupné z: <https://app-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mjzhezv6mrzgjpw16q&rowIndex=0>

institutu podmíněného zastavení trestního stíhání byla skromná. Zákon nerozlišoval povahu a závažnost spáchaného trestného činu, okolnosti jeho spáchání nebo poměry obviněného. To se změnilo s novelou trestního řádu zákonem č. 193/2012 Sb.⁵⁵, která rozšířila možnosti využití institutu podmíněného zastavení trestního stíhání a zakotvila možnost podmínit užití podmíněného zastavení trestního stíhání slibem obviněného zdržet se po určitou dobu (až pět let) určité činnosti nebo složením peněžité částky určené státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti. Nutno podotknout, že toto byly především reakce na vysoký počet dopravních deliktů, u kterých „prosté“ podmíněné zastavení trestního stíhání nepostačovalo.⁵⁶ Další novelou, která by se dala označit za průlomovou, byl poté až zákon č. 220/2021 Sb.⁵⁷ V rámci této novely byl institut podmíněného zastavení mimo jiné rozšířen o další paragraf, §308a trestního řádu, který reaguje na novou možnost soudu a státního zástupce stanovit nad obviněným v rámci zkušební doby dohled. Více k tomuto tématu v kapitole 2.3 Dohled probačního úředníka.

2.2. Podmínky

Využití institutu podmíněného zastavení trestního stíhání není automatické, ani nárokovatelné (k tomu více viz dále). Podmínky pro použití institutu nalézáme v § 307 trestního řádu, v odstavci prvním a druhém. V prvním odstavci se jedná o podmíněné zastavení bez dalších omezení a povinností, § 2 cílí na situace, kdy pouhé „prosté“ podmíněné zastavení trestního stíhání nepostačuje. Podmínky z odstavce prvního můžeme rozdělit do dvou kategorií, a to na obviněném nezávislé podmínky a na podmínky, které obviněný ovlivnit může.⁵⁸ Obě kategorie podmínek jsou však kumulativní, což znamená, že musí být splněny všechny uvedené podmínky zároveň. Do první kategorie zařazujeme skutečnost, že se jedná o řízení o přečinu a vůle státního zástupce nebo soudu s takovým vyřízením věci. Dále bych do této kategorie zařadila i posouzení obdoby obviněného, jeho dosavadního života a okolnosti případu. Toto

⁵⁵ Zákon č. 193/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

⁵⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 193/2012 Sb., zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

⁵⁷ Zákon č. 220/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

⁵⁸ LUKOVIČOVÁ, Lenka. Podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání a dohoda o vině a trestu v aplikační praxi. Online. Rigorózní práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta. 2021. In: 13. 6. 2024 Dostupné z: <https://theses.cz/id/xjzvh3>

posouzení nemůže obviněný předem ovlivnit, stejně jako nemůže ovlivnit, zda spáchá nedbalostní trestný čin (úmyslné trestné činy s horní hranicí trestu odnětí svobody do 5 let záměrně v tomto srovnání vynechávám, neboť pochybuji, že je takový trestný čin páchan s ohledem na budoucí možná posouzení v rámci alternativních trestních řízení).

Do kategorie podmínek, které svým rozhodnutím může a musí ovlivnit obviněný je jeho souhlas s takovým vyřízením věci, doznání se, náhrada škody či vydání bezdůvodného obohacení a jiná opatření, zdržení se určité činnosti, pokud se k tomu zavázal a osvědčení se v rámci dané zkušební doby.

2.2.1. Řízení o přečinu

Úvod § 307 trestního řádu jednoduše uvádí, kdy v trestním řízení přichází institut podmíněného zastavení trestního stíhání v úvahu. Je to *v řízení o přečinu*. Znamená to, že o podmíněném zastavení můžeme mluvit teprve, až se trestní stíhání započne. Rozhodující je samozřejmě den, kdy nabude právní moci rozhodnutí o zahájení trestního stíhání, kterým se z podezřelého stává obviněný.

Trestním zákoníkem⁵⁹ účinným od 01. 01. 2010 se české právo vrátilo po 40 letech k bipartici trestných činů, tedy k dělení trestných činů na dvě kategorie, a to na přečiny a na (negativně vymezené) zločiny.⁶⁰ Dle § 14 odst. 2 trestního zákoníku řadíme mezi přečiny *všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let*.⁶¹ Zločiny jsou poté všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny.⁶² Institut podmíněného zastavení trestního stíhání cílí tedy především na skutkově i právně jednodušší případy trestné činnosti.⁶³ Podmíněně zastavit lze i trestní stíhání pro pokus přečinu a pro účastenství na něm.⁶⁴ Při kvalifikaci trestného činu s ohledem na podmínky § 307 odst. 1 trestního řádu se nepřihlíží k jakýmkoliv modifikacím čili např. k snížení či zvýšení trestí sazby dle §58, resp. § 59 trestního zákoníku,

⁵⁹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

⁶⁰ JELÍNEK, J. A KOL. *Trestní právo procesní*, s. 149 an.

⁶¹ § 14 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb.

⁶² § 14 odst. 3 zákona č. 40/2009 Sb.

⁶³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář* [online]. In: 15. 5. 2024., s. 3474 an. Dostupné z: <https://app-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrnnpwk5tlge3c443cl4ytsnrrl4ytimk7obtdgmbx>

⁶⁴ *Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23.04.2014, sp. zn. 8 Tdo 388/2014* [online]. In: 13. 6. 2024. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/4/252776/1/2/usneseni-rt-c-8-tdo-388-2014-akcesorita-ucastenstvi-podminene-zastaveni-trestniho-stihani>

k modifikacím trestní sazby v řízení proti mladistvému nebo v řízení proti pachateli, který spáchal konkrétní přečin ve prospěch organizované zločinecké skupiny.⁶⁵

Rozhodnou právní kvalifikací je poté názor státního zástupce či soudu, který rozhoduje o využití odklonu. Státní zástupce a soud pochopitelně nejsou vázání názorem orgánu, který zahájil trestní stíhání, případně podal obžalobu v případě podmíněného zastavení trestního stíhání před soudem. Na druhou stranu je však rozhodující orgán vázán rozsahem a obsahem skutku popisovaného v usnesení o zahájení trestního stíhání, popř. obžalobě, protože pouze o tomto je vedeno řízení.

2.2.2. Souhlas obviněného

Jednou z důležitých zásad trestního řízení je právo na obhajobu zakotveno výslovně, avšak ne jediné, v § 2 odst. 13 trestního řádu. Vzhledem ke skutečnosti, že v přípravném řízením, kdy přichází v úvahu využití institutu podmíněného zastavení trestního stíhání, není (až na výjimky) nutná obhajoba⁶⁶, je vyžadováno, aby souhlas obviněného byl obdržen po jeho řádném seznámení se s celou podstatou a s případnými důsledky využití takového typu odklonu.

Otázkou zůstává, zda jsou obvinění v přípravném řízení seznamováni s celým procesem dostatečně. Za dostatečné považuji vysvětlení hlavní myšlenky podmíněného zastavení trestního stíhání a zároveň poučení obviněného, které musí reflektovat vzdání se možnosti projednání věci v řádném procesu a zároveň všechna možná negativa, které s sebou tento odklon přináší. Více se tomuto tématu budu věnovat v kapitole 3.3.2. Policie ČR a informační povinnost. Jsou to totiž především řadoví policisté, tj. členové orgánu činného v trestním řízení podle § 12 odst. 1 trestního řádu, kteří v rámci výslechů a prošetřování trestného činu komunikují s obviněným nejčastěji.

Souhlas obviněného musí být učiněn způsobem nevzbuzujícím pochybnosti a je třeba jej odlišit od doznání. Souhlas si před vlastním rozhodnutím opatřuje v přípravném řízení zásadně státní zástupce, i když nelze vyloučit, že takovýto souhlas zaznamená do protokolu policejní orgán a v řízení před soudem soudce, popř. justiční čekatel, vyšší soudní úředník nebo soudní tajemník.⁶⁷

Novelou trestního řádu, vyhlášenou zákonem č. 220/2021 Sb., byl vyřešen legislativní nedostatek, kdy v případě, že pachatel ve zkráceném přípravném řízení dal souhlas pro účely

⁶⁵ *Trestní řád – komentář* [online]. Dostupné z: https://www.aspi.cz/products/lawText/13/61/1/2#c_963051

⁶⁶ § 36 odst. 3 ve spojení s § 14 odst. 2 a § 307 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb.

⁶⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*, s. 3474 an.

podmíněného odložení podání návrhu na potrestání a tohoto odklonu následně nebylo využito, bylo nutné pro následné užití podmíněného zastavení trestního stíhání vyžádat s tímto postupem souhlas nový.⁶⁸ Jelikož ostatní podmínky institutu podmíněného odložení podání návrhu na potrestání jsou shodné s podmínkami podmíněného zastavení trestního stíhání, jevílo se jako nadbytečné vyžadovat takový souhlas podruhé, jelikož je presumováno, že tento souhlas trvá.

Na rozdíl od narovnání⁶⁹ není při rozhodování o podmíněném zastavení trestního stíhání vyžadován souhlas poškozeného. I tak se ale jeví jako vhodné, aby se státní zástupce, při užití tohoto typu odklonu i přes zjevný nesouhlas poškozeného, s tímto krokem v odvodnění rozhodnutí vypořádal.

2.2.3. Doznání obviněného

Materiální podmínkou využití podmíněného zastavení trestního stíhání je situace, kdy účel trestního stíhání lze naplnit i bez standardní reakce na něj v podobě uložení určitého trestu a věc „alternativně odklonit“. V reakci na splnění tohoto účelu je důležité, aby i přes užití odklonu byl náležitě objasněn skutkový stav. Výpověď obviněného a v ní uvedené doznání nezabavuje orgány činné v trestním řízení postupovat dále tak, aby skutkový stav bez vážných pochyb objasnili a vyšetřování doplnili o další dokazování, například výslechy svědků či poškozeného.⁷⁰

Z formálního hlediska lze podmínky doznání obviněného shrnout následovně: Doznání obviněného je vyžadováno ve formě výpovědi⁷¹, resp. v protokolu o výpovědi. Není možné se odvolávat na doznání, které nebylo učiněno formou výpovědi, např. v návrhu státnímu zástupci, kterým obviněný žádá o využití odklonu či v průběhu mediace s poškozeným. Doznání se týká otázek skutkových, nikoliv otázek právních. Po obsahové stránce musí doznání zahrnovat všechny skutkové okolnosti, ze kterých může orgán činný v trestním řízení dovodit naplnění zákonných znaků trestného činu, přičemž musí zahrnovat jak otázku zavinění, tak protiprávnost.

⁶⁸Důvodová zpráva k zákonu č. 220/2021 Sb. kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. In: 13. 6. 2024. Dostupné z: <https://app-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgiyv6mrsqbpwi6q&rowIndex=0>

⁶⁹ Srov. § 309 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb.

⁷⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*, s. 3474 an.

⁷¹ Srov. § 91 a n. zákona č. 141/1961 Sb.

Tolik stručně k zákonnému podkladu. Jak již zaznělo v této diplomové práci opakovaně, při restorativních postupech, kterým podmíněně zastavení trestního stíhání jistě je, je neméně důležitý i lidský faktor a práce s účastníky řízení.

Jako poškozená jsem byla svědkem řízení, kdy při prvním výslechu sloužící policista při vyšetřování dopravní nehody podezřelému klidným hlasem vysvětloval, že se nemusí ničeho bát, že „dá peníze na oběti“ a vše ze tím „urovná“, že takové případy tu mají pořád. Obdobná situace se opakovala i při výpovědi obviněného s tlakem na kajícnost, lítost a ... doznání. Na tomto příkladu můžeme demonstrovat, jak by doznání pachatele vypadat nemělo. Není to formalistický krok a neměl by být využíván formalisticky. Cílem doznání v objektivě restorativní justice je nahlédnutí pachatele na své protiprávní jednání a jeho důsledky. Tento krok je jedním z nejdůležitějších podstat restorativního řízení. Pouze pokud pachatel skutečně nahlédne na svůj protiprávní skutek, byť se nemusí cítit vinen,⁷² může řízení naplnit svůj reparační i preventivní účel. V opačném případě by takové řízení mohlo být dokonce kontraproduktivní a to např. ve chvíli, kdyby svého rozhodnutí později litoval a svoji frustraci obrátil právě proti orgánům činným v trestním řízení například ve formě nedůvěry v tuto instituci.

Důležitá je upřímnost doznání i z pohledu poškozeného. Vysvětlení proč obviněný jednal tak, jak jednal, z jakých pohnutek a za jakým účelem, proč právě on je poškozený/oběť, může sloužit jako částečná kompenzace za újmu způsobenou trestným činem. Pro uzdravení oběti je důležité, znát odpovědi na tyto otázky, aby se sám mohl s nastalou situací sžít a měl dostatek informací o události, která se „mu“ stala.

2.2.4. Náhrada škody, vydání bezdůvodného obohacení a jiná potřebná opatření

Hlavním cílem náhrady škody nebo vydání bezdůvodného obohacení v § 307 trestního řádu je uspořádání vztahů mezi účastníky, především pak vůči poškozenému. Pokud je využit institut podmíněného zastavení trestního stíhání, u kterého není souhlas poškozeného vyžadován, je tak prakticky poškozenému upřena možnost nárokovat vzniklou škodu či nemajetkovou újmu v rámci adhezního nebo civilního řízení, a to bez jeho aktivního souhlasu. V duchu restorativní justice je nasnadě otázka, zda toto nepodryvá rovnost stran v rámci řízení. Domnívám se, že o to důležitější je, aby státní zástupce či soud aktivně sledovali zájmy poškozeného, jelikož mají, na rozdíl od poškozeného, prostředky, jak zajistit spravedlivou náhradu škody trestným činem způsobené.

⁷² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*, s. 3474 an.

Pojem škody trestní předpisy nedefinují, ač jej hojně používají. Jak judikoval Nejvyšší soud v rozhodnutí z 21. 09. 2009, sp. zn. 5 Tdo 923/2009-II, z důvodu absence specifikace škody v trestním zákoníku a trestním řádu, přistupujeme v trestním právu ke škodě obdobně, *jako v těch odvětvích práva, která upravují majetkové a závazkové vztahy včetně odpovědnosti za škodu, tj. v právu občanském nebo obchodním.*⁷³ To nás přivádí k zákonu č. 89/2012 Sb., který v § 2849 definuje škodu jako újmu na jmění.⁷⁴ Nemajetková újma, která je již z povahy věci na ocenění náročnější, v trestním řádu zmíněná není.

§ 43 trestního řádu popisuje, kdo je poškozený. V odstavci 1 tohoto paragrafu se uvádí, že poškozený je ten, *komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil.*⁷⁵ Důvod, proč zákonodárce poškozenému v řízení o podmíněném zastavení trestního stíhání náhradu nemajetkové újmy nepřiznává, je nasnadě. Dokazování nemajetkové újmy by mohlo zhatit celý očekávaný přínos odklonu a tím je především rychlost (vy)řízení v celé věci. Více k náhradě škody (a nemajetkové újmy) v kapitole 3.2.3. o návrhu de lege ferenda ve věci náhrady škody a nemajetkové újmy.

Dalším zajímavým jevem je skutečnost, jak automaticky je náhrada v penězích předpokládána, ač ustanovení daného paragrafu připouští i *jiná potřebná opatření k její náhradě*, což dle mého názoru nevyklučuje ani uvedení v předchozí stav či nahrazení zničené věci apod. Domnívám se však, že v tomto případě by měl mít hlavní slovo poškozený a toto řešení by mělo být využíváno pouze v případě, že s tímto řešením bude souhlasit. Je to nakonec on, komu byla škoda způsobena a on má tedy, přinejmenším morální, právo vybrat si, jaká forma náhrady je pro něj nejpraktičtější.

2.2.5. Osoba obviněného, jeho dosavadní život a okolnosti případu

Jazykovým výkladem části paragrafu 307 odst. 1 trestního řádu, konkrétně pak části: *„...a vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující.“* dojdeme k myšlence zákonodárce, a tou je dostatečnost tohoto rozhodnutí ve smyslu naplnění spravedlnosti sledované trestním právem. Rozhodnutím je v tomto kontextu myšleno usnesení státního zástupce o podmíněném zastavení trestního stíhání. Osobně tuto podmínku, nebo lépe řečeno

⁷³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 09. 2009, sp. Zn. 5 Tdo 923/2009-II.

⁷⁴ § 2849 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁷⁵ § 43 zákona č. 141/1961 Sb.

podmínky, považuji z hlediska hodnocení v postupu o rozhodování o využití odklonu za nejsložitější.

Důležitou součástí citovaného ustanovení, ač výslovně nedefinovanou, je poté celkový a komplexní přístup při hodnocení pachatele. Tento předpoklad je skryt v sousloví „...s přihlédnutím k...“.

Typicky je po vzoru klasického trestního řízení sledována trestní minulost obviněného. Bohužel, zřejmě z důvodu rychlosti řízení, se zkoumání trestní minulosti často soustředí pouze na záznamy v rejstříku trestů, případně na záznamy z evidence přestupků. Jistě je ale záhodno zkoumat trestní minulost obviněného v širším kontextu. Například u řidiče z povolání, který najezdí měsíčně tisíce kilometrů, je tu a tam (v řádu let) nějaká ta menší „pokuta“ jistě pochopitelná. Pokud se v minulosti postavil ke svému jednání čelem, tj. řádně a včas pokuty zaplatil, z jednání se poučil a přestupky neopakoval, vnímám opětovné hodnocení přestupků v rámci hodnocení osoby obviněného jako tendenci směrem k porušování materiálního základu zásady *ne bis in idem*⁷⁶. K podobnému závěru došel i Nejvyšší soud ČR ve svém usnesení ze dne 28.08.2013, sp. zn. 7 Tdo 782/2013. Nejvyšší soud judikoval, že ani vícero záznamů v evidenční kartě řidiče automaticky neznamena, že by tato osoba nevedla tzv. řádný život. Dle Nejvyššího soudu byl v tomto konkrétním případě obviněný v minulosti za správní delikty dostatečně potrestán a tyto delikty tedy nejsou překážkou v použití institutu podmíněného zastavení trestního stíhání, pokud ostatní podmínky zůstávají naplněny.⁷⁷

Dalším oblíbeným krokem státních zástupců bývá kontaktování zaměstnavatelů se žádostí o posouzení osoby obviněného. Tento krok vnímám jako velice problematický. Jednou z hlavních motivací ze strany pachatele při užití některého z typů odklonů bývá záměr vyhnout se negativní stigmatizaci. Právě s ohledem na sociální postavení ve společnosti, včetně zaměstnání. V okamžiku, kdy státní zastupitelství kontaktuje zaměstnavatele se žádostí o vyjádření se k osobě obviněného, je tento účel částečně zhacen. Dalším problematickým faktorem je vypovídající hodnota takového posudku. Je naivní se domnívat, že zaměstnavatel, který má dostatek informací a zkušeností s osobou zaměstnance, má s tímto konkrétním zaměstnancem natolik neutrální vztah, aby jeho hodnocení bylo objektivní, a tedy prakticky i použitelné. Naopak je tím dán do rukou zaměstnavatele jakýsi nástroj, který může v krajních situacích využít k nátlaku na zaměstnance, a to nejenom před poskytnutím takového hodnocení, ale v podstatě po celou dobu zkušební doby. Druhým extrémem jsou potom silné sympatie

⁷⁶ Zásada „ne dvakrát o tomtéž“

⁷⁷ usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.08.2013, sp. zn. 7 Tdo 782/2013

směrem k zaměstnanci, které zaměstnavatel, byť nevědomky, přetaví do pozitivního, leč o realitě nevypovídajícího hodnocení.

Přestože jde doba dopředu a společnost stále více akceptuje i jiné formy komunikace než tu osobní, považují osobní rozhovor s obviněným v rámci hodnocení jeho osoby a dosavadního života za nenahraditelný. Tento pochopitelně nemusí být veden přímo státním zástupcem. Jako vhodnější alternativu vnímám strukturovaný rozhovor s pachatelem vedený přiděleným úředníkem Probační a mediační služby. Probace, ve smyslu ověřování či zkoušení, a následné hodnocení života pachatele je koneckonců vedle mediace jedním z dvou hlavních cílů této služby.

Jako ještě náročnější postup vnímám hodnocení okolností případu. Vzhledem k absenci sbírky usnesení státních zastupitelství⁷⁸ neexistuje ucelený soubor dat, kde bychom mohli jednotlivé případy a jejich okolnosti porovnávat. Jistým vodítkem může být například výše škody, negativní následek trestného činu, reakce obviněného bezprostředně po činu či polehčující nebo přitěžující okolnosti po vzoru §41, resp. § 42, trestního zákoníku. Nejvyšší soud ve svém usnesení ze dne 20. 05. 2015, sp. zn. 6 Tdo 385/2015-30 rozvádí posuzování okolností případu následovně: *„Okolnosti případu představují takové skutečnosti, které se nevztahují k osobě obviněného jako pachatele trestného činu, ale charakterizují spáchaný trestný čin samotný a jeho společenskou škodlivost. Tyto okolnosti mohou být vyjádřeny zejména konkrétním způsobem provedení trestného činu, jeho následky, mírou zavinění obviněného, jeho pohnutkou, prostředím a situací, za nichž k činu došlo, apod. Při úvaze o tom, zda určitá okolnost nevylučuje podmíněné zastavení trestního stíhání, se nelze omezit jen na izolované hodnocení této okolnosti, ale je třeba zabývat se jí v souvislosti se všemi ostatními okolnostmi charakterizujícími skutek a osobu obviněného, aniž by byly některé z nich zdůrazňovány na úkor jiných.“*⁷⁹

Jak bylo naznačováno na počátku této kapitoly, hodnocení osoby obviněného, jeho dosavadního života a okolností případu, vyžaduje komplexní přístup, kde budou obviněný, jeho život i okolnosti případu posuzovány zároveň a ve vzájemné souvislosti.

⁷⁸ Srov. viz kapitola 3.3.1 Elektronická sbírka rozhodnutí

⁷⁹ usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 05. 2015, sp. zn. 6 Tdo 385/2015-30

2.2.6. Zdržení se určité činnosti a složení určené peněžité částky

Z důvodové zprávy k zákonu č. 193/2012 Sb.⁸⁰, kterým byl do § 307 trestního řádu doplněn aktuální odstavec 2 tohoto paragrafu, vyplývá, že hlavním důvodem pro toto rozšíření byla nemožnost státního zástupce, případně soudu, využít institut podmíněného zastavení trestního stíhání v případech, kdy byly sice ostatní podmínky podmíněného zastavení trestního stíhání splněny, ale dané řešení se jevilo jako nepřiměřeně mírné vzhledem k okolnostem spáchání přečinu, kdy podmíněné zastavení trestního stíhání nebylo možné podmínit zákazem činnosti či alespoň finančním postihem pachatele, kterému by čelil např. v přestupkovém řízení.⁸¹

Jednou z hlavních podmínek vyplývajících ze zákona je skutečnost, že určená činnost musí mít přímou a bezprostřední souvislost se spáchaným přečinem.⁸² Srovnáním s § 73 odst. 3 trestního řádu můžeme zákaz činnosti aplikovat na výkon určitého zaměstnání, povolání, funkce nebo činnosti, ke které je třeba zvláštního povolení nebo její činnost upravuje jiný právní předpis.

Je důležité si uvědomit, že formálně se nejedná o zákaz takové činnosti ze strany státního zástupce či soudu, ale o dobrovolný závazek obviněného.

Novelou trestního řádu, zákonem č. 220/2021 Sb., se výrazně rozšířily podmínky § 307 trestního řádu. S ohledem na zdržení se činnosti je jistě vstřícným krokem k pachatelům možnost stanovit dobu, po kterou se obviněný zaváže zdržet se určité činnosti kratší, než je stanovená zkušební doba.⁸³ Dalším vhodným a spravedlivým krokem, resp. změnou, je započítávání doby, po kterou bylo obviněnému před právní mocí rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání oprávnění k činnosti, která je předmětem závazku, v souvislosti s přečinem odňato.⁸⁴

Novinkou od 1. července 2023 je potom jistě vítaná možnost obviněného podat po uplynutí poloviny doby, po kterou se zavázal zdržet se určité činnosti podle § 307 odst. 2 písm. a) trestního řádu, návrh na upuštění od vykonání zbytku závazku za předpokladu, že obviněný v době trvání tohoto závazku prokázal způsobem svého života, že jeho dalšího výkonu není třeba.⁸⁵

⁸⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 193/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

⁸¹ Ibid.

⁸² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*, s. 3474 an.

⁸³ § 307 odst. 4 zákona č. 141/1961 Sb.

⁸⁴ § 307 odst. 5 zákona č. 141/1961 Sb.

⁸⁵ § 308a odst. 5 zákona č. 141/1961 Sb.

2.2.7. Zkušební doba a osvědčení se ve zkušební době

Zkušební doba je období, po kterou podmíněně zastavení trestního stíhání trvá. V této době je osoba pachatele posuzována, zda vede řádný život a plní jemu uložené povinnosti. Zkušební doba může být stanovena v rozmezí šesti měsíců až pěti let, resp. šesti měsíců až pěti let v rozhodnutí podle odstavce 2 § 307 trestního řádu.⁸⁶ Pokud pachatel ve zkušební době nevede řádný život či neplní jemu uložené povinnosti, státní zástupce rozhodne, že se pachatel neosvědčil a že se v trestním stíhání pokračuje.⁸⁷ V opačném případě, tedy pokud pachatel vedl řádný život, splnil povinnost nahradit způsobenou škodu, vydat bezdůvodné obohacení nebo jinou povinnost, k jejímuž splnění se zavázal, na konci zkušební doby vydá státní zástupce rozhodnutí, že se obviněný osvědčil. Pravomocným rozhodnutím o osvědčení se trestní stíhání zastavuje a nastává překážka věci rozhodnuté, *rei iudicate*. Zákon předvídá situaci, kdy státní zástupce či soud rozhodnutí o osvědčení nevydá, ač jsou všechny podmínky splněny. V tomto případě zakotvuje trestní řád možnost fikce („*má se za to*“) rozhodnutí o osvědčení, a to za podmínky, jestliže do jednoho roku od uplynutí zkušební doby nebylo učiněno rozhodnutí o osvědčení se či případně o tom, že se obviněný ve zkušební době neosvědčil.⁸⁸ Je zřejmě zbytečné dodávat, že toto je myšleno jako řešení krajní, ke kterému by nemělo docházet pravidelně, a to především z důvodu právní jistoty pachatele a koneckonců i poškozeného, kterému se v případě neosvědčení pachatele opět otevírá cesta nárokovat své, především finanční, požadavky soudní cestou.

Státní zástupce, případně předseda senátu (všimněme si, že zákon uvádí, že zde jedná pouze předseda senátu, nikoliv celý soud) může výjimečně ponechat podmíněně zastavení trestního stíhání v platnosti, ač by jinak byli zavdány důvody pro rozhodnutí o neosvědčení se pachatele. V takovém případě může navíc „zostřit“ podmínky zkušební doby. Mezi jeho pravomoci v takovém případě patří stanovení dohledu nad obviněným, prodloužení zkušební doby až o dva roky (přičemž celková délka zkušební doby nesmí překročit pět let), stanovení přiměřené povinnosti či omezení, dodatečné uložení povinnosti k složení peněžité částky na oběti trestných činů, přijetí či prodloužení závazku zdržet se určité činnosti či uložení povinnosti podrobit se terapeutickému programu pro řidiče.⁸⁹

⁸⁶ § 307 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb.

⁸⁷ § 308 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb.

⁸⁸ § 308 odst. 5 zákona č. 141/1961 Sb.

⁸⁹ § 308 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb.

2.3. Dohled probačního úředníka

Jak bylo již zmíněno výše, novela 220/2021 Sb. rozšířila pravomoci státních zástupců a soudů v přípravném řízení u podmíněného zastavení trestního stíhání o možnost stanovit nad obviněným dohled.⁹⁰

Dle důvodové zprávy k zákonu č. 220/2021 Sb. jedním z důvodů, proč bylo k tomuto kroku přistoupeno, byly výsledky odborných seminářů, které proběhly v roce 2018 na základě iniciativy Nejvyššího státního zastupitelství a Nejvyššího soudu. Cílem těchto odborných seminářů byl návrh kroků, které by vedly ke zvýšenému užívání odklonů. Jedním takovým doporučením byl i *požadavek, aby byla do zákonné úpravy výslovně doplněna možnost uložit v rámci podmíněného odložení podání návrhu na potrestání (§ 179g a násl. trestního řádu) a podmíněného zastavení trestního stíhání (§ 307 a násl. trestního řádu) podezřelému/obviněnému dohled probačního úředníka.*⁹¹

Výkon dohledu by měl být dle záměru zákonodárce v případě podmíněného zastavení trestního stíhání ukládán spíše výjimečně, a to především u pachatelů, kdy prozatím nedošlo z objektivních důvodů k odškodnění oběti, případně u pachatelů, u kterých je předpokládána vyšší potřeba kontroly, například z důvodů zneužívání návykových látek.⁹² Zákonodárce však předpokládá, že vzhledem k osobě takového pachatele by měl státní zástupce, případně soud, zkoumat, zda vůbec je s ohledem na dané skutečnosti použití odklonu vhodné.⁹³

Dle § 49 trestního zákoníku se dohledem *rozumí pravidelný osobní kontakt pachatele s úředníkem Probační a mediační služby, spolupráce při vytváření a realizaci probačního plánu dohledu a kontrola dodržování podmínek uložených pachateli soudem nebo vyplývajících ze zákona.*⁹⁴ Institut probačního dohledu slouží u podmíněného zastavení trestního stíhání především jako nástroj ke zvýšenému sledování a kontrolování chování pachatele ve zkušební době.⁹⁵ Cílem dohledu je obecně dle dikce zákona vedle kontroly chování pachatele i ochrana společnosti, snížení možnosti opakování trestné činnosti pachatele a odborné vedení a pomoc pachateli, aby v budoucnu vedl řádný život.⁹⁶ Probační úředník se při výkonu dohledu řídí vedle zákonných ustanovení i tzv. (individuálním) probačním plánem dohledu, který stanoví podmínky spolupráce mezi pachatelem a probačním úředníkem a který je pachatel povinen

⁹⁰ § 307 odst. 8 zákona č. 141/1961 Sb.

⁹¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 220/2021 Sb.

⁹² Ibid.

⁹³ Ibid.

⁹⁴ § 49 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb.

⁹⁵ srov. § 49 odst. 2 písm. a) zákona č. 40/2009 Sb. ve spojení s § 307 odst. 8 a § 308a odst. 3

⁹⁶ § 49 odst. a), b) zákona č. 40/2009 Sb.

plnit.⁹⁷ Důsledkem závažného nebo opakovaného porušení probačního plánu dohledu je informování předsedy senátu probačním úředníkem⁹⁸, což v krajním případě může předznamenat i rozhodnutí o neosvědčení se ve zkušební době a trestní stíhání bude opět pokračovat.⁹⁹

Doba trvání dohledu se nutně nekryje se zkušební dobou, která byla obviněnému stanovena v rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání. Existují dvě situace, kdy tomu tak nebude. První je situace (nutno dodat že zákonem je předpokládáno, že tyto situace budou spíše výjimkou) kdy obviněnému zprvu dohled stanoven není, avšak obviněný během zkušební doby zadá příčinu pro rozhodnutí o neosvědčení se, ale vzhledem k okolnostem případu a osobě obviněného ponechá státní zástupce či soud podmíněné zastavení trestního stíhání v platnosti a přidá zpřísnující podmínku, právě například ve formě probačního dohledu.¹⁰⁰ Druhou možností je situace, kdy *obviněný vede ve zkušební době řádný život a plněním svých povinností prokázal polepšení*¹⁰¹, a není tedy již potřeba zvýšeně dohlížet a kontrolovat jeho chování. Tento postup je možný teprve po uplynutí jedné třetiny zkušební doby, nejdříve však po půl roce trvání zkušební doby.¹⁰² Iniciovat tento postup může i sám obviněný, který je povinen ke své žádosti připojit kladné stanovisko probačního úředníka. Pokud nebude žádosti vyhověno z důvodu jiného, než je absentující kladné stanoviska probačního úředníka nebo neuplynutí jedné třetiny jemu stanovené zkušební doby, může obviněný opakovat žádost o upuštění od dohledu až po uplynutí lhůty šesti měsíců od právní moci takového zamítavého rozhodnutí.¹⁰³

⁹⁷ § 50 písm. a zákona č. 40/2009 Sb.

⁹⁸ § 350k odst. 4 zákona č. 141/1961 Sb.

⁹⁹ § 308 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb.

¹⁰⁰ § 308 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb.

¹⁰¹ § 308a odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb.

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ § 308a odst. 4 zákona č. 141/1961 Sb.

3. Analýza a navrhované změny

Jak bylo řečeno již úvodem, mým cílem je otevřít akademickou diskusi nad podstatou, účelem, možnostmi a výzvami, které nám institut podmíněného zastavení trestního stíhání přináší. Podstatu a účel tohoto odklonu, věřím, již máme nastudovanou. Jaké možnosti však nabízí aktuálně platná právní úprava? Je potenciál tohoto institutu využíván v rámci praxe vhodně a efektivně? A na jaké výzvy se v rámci rekodifikace zaměřit?

Odpovědi na tyto otázky se pokusím nalézt v následující, prakticky zaměřené části diplomové práce. Nejprve se zaměřím na posouzení aktuální právní úpravy a praxe a identifikuji možné problémy a nedostatky. Následně se zamyslím nad možnými legislativními úpravami.

3.1. Analýza aktuální právní úpravy

Presvědčivým důvodem pro výběr tématu podmíněného zastavení trestního stíhání byla i skutečnost, že institutu podmíněného zastavení trestního stíhání se v novele zákona č. 141/1969 Sb. zákonem č. 220/2021 Sb., dostalo zasloužené pozornosti. Tato novela je reakcí zákonodárců, a jistě i neoddiskutovatelným dílem odborníků, na dříve nejasné otázky (např. souhlas obviněného s podmíněným odložením návrhu na potrestání je považován i za souhlas obviněného s podmíněným zastavením trestního stíhání)¹⁰⁴. Zároveň však tato novela výrazným způsobem posílila roli Probační a mediační služby České republiky. Konkrétně zvýšený důraz na spolupráci obviněného s Probační a mediační službou, resp. s probačním úředníkem skrze institut probačního dohledu, a posílení role Probační a mediační služby jako pomocné osoby¹⁰⁵, vnímám jako slibný posun o krok blíže k myšlenkám a principům restorativní justice.

Troufám si tvrdit, že současná právní úprava institutu podmíněného zastavení trestního stíhání by se dala označit co do základních požadavků za dostatečnou. Dostatečné ale není nejlepší možné. V rámci proklamovaného posunu české trestní justice směrem k principům restorativní justice je zapotřebí, aby instituty byly nejenom postaveny na restorativních principech, ale aby byly následně i restorativně využívány. Řízení vedené restorativně má jednu neoddiskutovatelnou podmínku, a tou je rovnost stran při vyjednávání. A to rovnost nejen v rámci vztahu pachatel-poškozený, ale zároveň i rovnost pachatelů navzájem. Pokud budeme k odklonům přistupovat jako k něčemu „navíc“, něčemu nenárokovému, vystavujeme se riziku, že toto může být chápáno jako nespravedlivé. Tím je samozřejmě podryta následně celá podstata odklonů. Je smutnou skutečností, že napříč regiony se podobné situace (rozuměj

¹⁰⁴ § 307 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb.

¹⁰⁵ § 27b zákona č. 141/1961 Sb.

přípravná řízení s možností odklonů) řeší odlišně. Toto následně podryvá důvěru veřejnosti v justici jako takovou a svým způsobem ukazuje, že zprvu pozitivní nástroj může být jako „rychlé řešení“ využíván formalisticky až kontraproduktivně.

S ohledem na množství případů a neveřejnost jednání je pochopitelné, že aktuální data o využívání odklonů v České republice nejsou detailní a ucelené. Tím se ovšem zavírá prostor pro účastníky řízení porovnat svou situaci v kontextu zavedené praxe, jednoduše si ani nemohou vyhodnotit, zda je například navrhovaná zkušební doba či doba zákazu určité činnosti adekvátní. Např. pachatel, který při výkonu práce musí řídit, zvažuje, zda se zavázat ke dvěma letům neřízení motorových vozidel, nebo „risknout“ soud, kde mu „hrozí“ podmínka, a tedy záznam v trestním rejstříku, ale např. již bez zákazu řízení motorových vozidel nebo bez peněžitého „trestu“.

3.2. Návrhy de lege ferenda

S některými kosmetickými nedostatky si judikatura snadno poradí, avšak v rámci připravované rekodifikace se zákonodárci otevírá výjimečný prostor postavit instituty trestního práva od základu, a to ve vyladěném souladu s principy a zásadami, které považuje pro daný institut za nosné. Zároveň je pro moderní právní stát důležité, aby byly právní předpisy v souladu i mezioborově, a to nejen s ohledem na předvídatelnost práva.

S již zmiňovanou novelizací trestního řádu, především pak s rozšířením § 2 trestního řádu¹⁰⁶, se dá očekávat, že restorativní tendence v České republice budou dále sílit. Na vlně restorativní justice se tedy otevírá nový prostor pro revaluaci stávajících zákonných ustanovení a jejich úpravu směrem k obnovující justici.

3.2.1. Východiska a principy nového trestního řádu

Platný trestní řád, tedy zákon č. 141/1961 Sb., je poznamenán dobou komunismu, kdy tento předpis vznikl. Ani přes značný počet novelizací tak struktura a koncept trestního řádu nemůže naplňovat a následovat moderní pojetí trestněprávní problematiky.¹⁰⁷ Jedním z pramenů, kterým můžeme sledovat úvahy, jak je ke koncepci připravovaného nového

¹⁰⁶ Více viz v kapitole 3.2.2. Povinné zvažování podmínek pro užití odklonů a vyznění

¹⁰⁷ *Východiska a principy nového trestního řádu* [online]. Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2024, s. 1. Dostupné z: https://eudeska.justice.cz/Lists/EUD/Attachments/442/MSP-927_2016-OSV-OSV%20-%20p%C5%99%C3%ADloha.pdf

trestního řádu ze strany státu přistupováno, je dokument nazvaný *Východiska a principy nového trestního řádu*, který navazuje na věcné záměry zákona z let 1999, 2004 a 2008.¹⁰⁸

Je namístě, předtím, než budu sdílet vlastní návrhy de lege ferenda, přiblížit čtenáři základní myšlenky zákonodárce nad připravovaným novým trestním řádem, které se k alternativním řízením či přímo k institutu podmíněného zastavení trestního stíhání vztahují.

Trestní řád je hlavním předpisem upravující proces trestního řízení. Ač byl po roce 1989 mnohokrát novelizován, změny probíhali často ad hoc a bez jasného koncepčního zadání.¹⁰⁹ Výsledkem je skutečnost, že vznikají nejasnosti např. v konkrétních postupech subjektů trestního řízení, což vede k jeho nejednoznačnosti¹¹⁰, a tím se dostává do rozporu s některými právními principy, např. s principem předvídatelnosti práva.

Koncepčně by připravovaný trestní řád měl tvořit jednotu s platným trestním zákoníkem¹¹¹, který byl na rozdíl od trestního řádu již od začátku připravovaný v souladu s právy a svobodami zaručenými Listinou základních práv a svobod a mezinárodními smlouvami, kterými byla v té době Česká republika vázána.¹¹²

Mezi navrhované základní přístupy a myšlenky v novém trestním řádu se vztahem k podmíněnému zastavení vybírám následující změny oproti stávající právní úpravě. Odklony by nově měly být upraveny ve zvláštní hlavě, neboť jejich aktuální zařazení v hlavě dvacáté trestního řádu spolu s ostatními zvláštními způsoby řízení nereflektuje odlišnost těchto dvou kategorií řízení.¹¹³ Měl by být kladen důraz na zrychlení trestního řízení a s tím nepřímo spojené posílení oportunních prvků.¹¹⁴ Dále by měl nový trestní řád posílit práva poškozených, s čímž nelze než souhlasit i s ohledem na výše zmíněné základní zásady restorativní justice. V návaznosti na technologický vývoj je počítáno i s modernizací trestního řádu, která však prozatím nenašla svůj otisk v aktuální verzi návrhu, resp. jsem jí tam nevysledovala.¹¹⁵ Nový trestní řád taktéž slibuje snížení administrativní zátěže orgánů činných v trestním řízení a

¹⁰⁸Informace k rekodifikaci trestního řádu. In: 13. 6. 2024. Dostupné z: <https://vlada.gov.cz/cz/urad-vlady/poskytovani-informaci/poskytnute-informace-na-zadost/informace-k-rekodifikaci-trestniho-radu--149685/>

¹⁰⁹ Východiska a principy nového trestního řádu, s. 1.

¹¹⁰ Ibid., s. 2.

¹¹¹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

¹¹² Východiska a principy nového trestního řádu, s. 2.

¹¹³ Ibid., s. 8.

¹¹⁴Rekodifikace trestního práva procesního. In: 12. 6. 2024. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/rekodifikace-trestniho-prava-procesniho>

¹¹⁵Aktuální verze návrhu nového trestního řádu. In: 13. 6. 2024. Dostupné z: <https://justice.cz/documents/12681/729664/nov%C3%BD+trestn%C3%AD+%C5%99%C3%A1d.doc/af836c7c-6fb9-4dbe-88b4-5061aeffa908>

celkové zjednodušení řízení.¹¹⁶ Toto lze jedinečně kvitovat a doufám, že s ušetřenými lidskými zdroji bude dále nakládáno ve prospěch účastníků řízení a kvality vedeného procesu.

Komise pro nový trestní řád zahájila činnost v březnu 2014. Pracovní komise je složená z řad odborníků na trestní právo procesní, a to z praxe i z akademické sféry.¹¹⁷ Za nejtěžší část celého procesu rekodifikace trestního řízení považuje přední český odborník na trestní právo, prof. JUDr. Pavel Šámal, Ph.D., mezirezortní připomínkové řízení. Uvedl, mimo jiné, komparaci s přijetím trestního zákoníku, kde tento obdržel ve své době 1560 připomínek, z toho 350 zásadních.¹¹⁸ Předpokládá se tedy, že na nový trestní řád si ještě pár let počkáme, což však vzhledem k rozsáhlosti předpisu a důrazu na jeho kvalitu nelze hodnotit negativně.

3.2.2. Povinné zvažování podmínek pro užití odklonů a vyzoomění

Jedním z proklamovaných cílů novely trestního řádu, která je aktuálně v meziresortním připomínkovém řízení¹¹⁹, je, „*aby v řízení byly uplatňovány restorativní prvky a řízení bylo, pokud možno, rychlé a efektivní.*“¹²⁰ Za pozitivní krok považuji také doplněný odstavec 16 v § 2, který zní: „*Orgány činné v trestním řízení dbají v průběhu celého řízení na to, aby byly ve vhodných případech vytvářeny podmínky pro dobrovolnou a aktivní účast poškozeného a obviněného při řešení následků trestného činu a napravení vztahů zasažených trestným činem.*“¹²¹ Bohužel, zůstává zde dle mého názoru velký prostor pro subjektivní hodnocení sousloví „*ve vhodných případech*“. Odůvodnění navrhované novely, ač jinak velmi obsáhlé a restorativní zaměřené, obsah navrhovaných slov „*ve vhodných případech*“ dále nerozvádí.

Bohužel míra právního přehledu ve společnosti je stále nízká. Zvláště v oboru, jakým je trestní právo, kde se žádný adresát (ač už nedbalostního nebo úmyslného trestného činu) neocitá v řízení dobrovolně. Pravděpodobnost, že běžný občan zná a chápe pojem „odklon“ či „alternativní přípravné řízení“ není vysoká. Nabízí se tedy propojení připravované zásady v odstavci 16 s konkrétními instituty. V případě přípravného řízení by tedy „*dbaní na podmínky pro dobrovolnou a aktivní účast účastníků na řešení následků trestného činu, ...*“ znamenalo povinné zvažování, zda lze v konkrétním přípravném řízení užít některý z typů odklonů.

Zároveň se domnívám, že toto pravidlo by mělo být nastaveno pozitivně a přívětivě pro účastníky řízení (především pak pachatele). To si představuji jako postup, kdy o nevyužití

¹¹⁶ Rekodifikace trestního práva procesního.

¹¹⁷ Ibid.

¹¹⁸ Rekodifikace trestního řádu. In: 13. 6. 2024. Dostupné z: <https://www.eak.legal/rekodifikace-trestniho-radu/>

¹¹⁹ In: 13. 6. 2024. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/pravni-predpisy-v-legislativnim-procesu>

¹²⁰ Ibid.

¹²¹ Ibid.

odklonu bude vydáno rozhodnutí s krátkým odůvodněním a oznámeno účastníkům. Účastníci, zdůrazňují, že jak pachatelé, tak poškození, by pak mohli podat stížnost, která by měla odkladný účinek. O této stížnosti by následně rozhodoval státní zástupce. Pokud by stížnosti nevyhověl, odvolání by následně řešil již soud, a to i s ohledem na předpokládaný nárůst agendy státních zástupců a pokles agendy okresních soudů vzhledem k vyššímu počtu odklonů.

3.2.3. Náhrada škody a nemajetkové újmy

Jak už bylo uvedeno výše, jednou z hlavních podmínek podmíněného zastavení trestního stíhání je náhrada škody, která byla poškozenému či poškozeným trestným činem způsobena. Tímto se naplňuje jeden z hlavních principů restorativní justice, a tím je narovnání vztahů mezi účastníky konfliktu (řízení). Dle litery zákona může být nahrazení škody suplováno i jiným opatřením vedoucím k její náhradě, typicky například u dopravních nehod nahlášením pojistné události své pojišťovně, která z titulu povinného ručení nahradí poškozenému vzniklou škodu.

Pokud však poškozenému vznikne újma nemajetková, tedy újma, která pro poškozeného neznamená přímou ztrátu na majetku (typicky bolestné, avšak lze uvažovat i urážku na cti, zásah do soukromí ad.), v rovině podmíněného zastavení trestního stíhání nemá poškozený takové postavení, jako například v adhezním řízení nebo dokonce u „*příbuzného*“ narovnání. V § 309 odst. 1 písm. b) trestního řádu přiznává zákonodárce u narovnání poškozenému právo na úhradu škody, případně právo na odčinění újmy vzniklé přečinem. Proč tedy není toto právo přiznáno poškozenému i u podmíněného zastavení trestního stíhání?

Poškozenému tak v případě, že se pachatel dobrovolně nenabídne vyrovnat i nemajetkovou újmu, zbývá pouze stížnost proti rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání. Avšak ani zde pravděpodobně úspěšný nebude, jelikož náhrada nemajetkové újmy není podmínkou použití tohoto odklonu a ani tak být používána nesmí.

Z pohledu restorativní justice je jisté k zamyšlení, zda takový poškozený, tedy ten, který nemajetkovou újmu cítí, ale její náhrady se nedomůže, resp. k tomu ani nemá nástroje, bude na konci řízení cítit, že vztahy jsou „*urovnány*“. Pravděpodobně nebude, a to i z toho důvodu, že užitím tohoto institutu nastává pravomocným rozhodnutím o osvědčení překážka *rei iudicate*, tedy věci vyřízené.

V porovnání se zpříšňujícími podmínkami v § 307 odst. 2 trestního řádu, kdy pachatel skládá „*navíc*“ peníze pro prakticky anonymní oběti trestných činů se mi zdá toto nastavení směrem k poškozeným nespravedlivé.

Jistě by se dalo namítat, že dokazování nemajetkové újmy by mohlo celé řízení prodloužit a efektivita podmíněného zastavení trestního stíhání by tak byla ohrožena. Z toho důvodu navrhuji, aby nemajetková újma byla poškozeným přiznávána po vzoru zákona č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů¹²², konkrétně pak podle § 28 tohoto zákona. Zákon o obětech trestných činů přiznává právo na peněžitou pomoc od státu čtyřem okruhům obětí a to obětem, kterým bylo v důsledku trestného činu na ní spáchaného ublížení na zdraví, způsobena těžká újma na zdraví, definovaný okruh osob pozůstalých po obětech a oběti trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti a děti, na kterých byl spáchán trestný čin týrání svěřené osoby.¹²³ § 28 zákona o obětech poté určuje výši peněžité pomoci, resp. výši paušální částky, která je odstupňována podle výše uvedených okruhů obětí od 10.000 Kč až po částku 200 000 Kč.¹²⁴

Dle mého návrhu by náhrada nemajetkové újmy byla poskytována ve výši padesáti procent paušální částky, která je pro konkrétní skupiny obětí určena zákonem o obětech trestných činů. Tedy by se jednalo o částku 5 000 Kč pro oběti, kterým bylo v důsledku trestného činu na nich spáchaného ublíženo na zdraví, částku 25 000 Kč pro oběti, které v důsledku trestného činu utrpěli vážnou újmu na zdraví, 100 000 Kč pro definovaný okruh pozůstalých, kde tato částka nesmí v součtu přesáhnout částku 300 000 Kč a pokud by bylo pozůstalých více, částka poskytovaná každému pozůstalému by se přiměřeně zkrátila, a o částku 25 000 Kč pro oběti trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti a pro děti, na kterých byl spáchán trestný čin týrání svěřené osoby. Na rozdíl od přiznání peněžité pomoci bych však tuto náhradu nepodmiňovala dalšími podmínkami jako je například prokazování ztráty výdělku či prokazování nákladů spojených s léčením. Dle mého názoru je poškozený již tak vystaven nepříjemné situaci, ke které nezavdal příčinu a podobné prokazování či dokazování výše finančního odškodnění by mohlo vést k jeho rozhodnutí, se raději podobnému postupu vyhnout. Výši navrhované částky vnímám jako přiměřené vzhledem ke skutečnosti, že obviněný často nemusí uhradit částku žádnou a výši škody, kterou způsobil, nahradí například pojišťovna z titulu povinného ručení. V případech, kdy by byl zvolen postup podle § 307 odst. 2 trestního řádu¹²⁵ by poté mohla být krácena peněžitá částka skládána na účet soudu či státního zastupitelství určená na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti, a to právě ve prospěch

¹²² Zákon č. 45/2013 Sb., zákon o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)

¹²³ § 24 odst. 1 zákona č. 45/2013 Sb.

¹²⁴ § 28 odst. 1 zákona č. 45/2013 Sb.

¹²⁵ § 307 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb.

konkrétního poškozeného. Přirozeně by se tak omezil přesun peněz mezi obviněným, státní kasou a poškozeným, resp. obětí, které je přiznáno právo o peněžitou pomoc od státu žádat.

Závěrem bych chtěla dodat, že už samotným procesem může poškozenému určitá nemajetková újma vzniknout. Už tím, že se musí například dostavit k výslechu, což u nich může způsobit stres či nervozitu apod. Tento krok, vzhledem k výši částky, tedy považuji za rozumnou alternativu mezi neposkytováním nemajetkové újmy vůbec a mezi poskytováním specificky dokládané výši nemajetkové újmy, jelikož prokazování výše takové částky by mohlo zhatit zákonodárcem sledovaný účel, tedy zrychlení a zefektivnění trestního řízení.

3.2.4. Námitky poškozeného a jejich zpracování

Na rozdíl od narovnání není u podmíněného zastavení trestního stíhání vyžadován souhlas poškozeného.¹²⁶ Poškozený je s podmíněným zastavením obeznámen a zákonodárci mu přiznává právo podat stížnost, která má odkladný účinek.¹²⁷ V rámci trestního řízení se poškození nejčastěji setkávají s PČR, resp. minimálně je často vidí jako první zainteresované osoby po pachatelích, například u vyšetřování dopravních nehod.

Může se jevit, že v klasickém trestním řízení, a dokonce i u jiných typů odklonů, má poškozený silnější postavení. Toto vyvozují například z práva poškozeného zúčastnit se veřejných jednání, které při podmíněném zastavení trestního stíhání v přípravném řízení neprobíhá, či z absence zasedání o schválení podmíněného zastavení trestního stíhání, jako je tomu například u dohody o vině a trestu.¹²⁸ Zákonná podmínka náhrady škody, vydání bezdůvodného obohacení nebo jiná vhodná opatření u podmíněného zastavení trestního stíhání jistým způsobem supluje právo poškozeného na náhradu škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení podle § 43 odst. 3 trestního řádu. Námitky poškozeného z hlediska náhrady jemu způsobené škody tedy řeší přímo podstata a jedna z hlavních podmínek podmíněného zastavení trestního stíhání. Jistě si však lze představit situace, kdy má poškozený námitky již v průběhu přípravného řízení, kde je odklon zvažován, například ohledně popisovaného skutkového stavu či o výši náhrady škody. Současná právní úprava mu přiznává právo podat námitky až v reakci na pravomocné usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání. Typicky je poškozený také vyslýchán a jeho zaprotokolovaná výpověď se stává součástí spisu. Zákon nebrání poškozenému, aby v průběhu vyšetřování sám kontaktoval státního

¹²⁶ § 309 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb.

¹²⁷ § 307 odst. 9 zákona č. 141/1961 Sb.

¹²⁸ srov. § 43 zákona č. 141/1961 Sb.

zástupce s návrhy či námitkami, ale tomuto právu chybí odpovídající povinnost státního zástupce se k jeho případným námitkám vyjádřit.

Mým návrhem je ustanovení, které by poškozenému přiznávalo právo doplnit spis o své prohlášení, podobně, jako je tomu u obětí trestných činů podle § 43 odst. 4, zákona o obětech trestného činu.¹²⁹ Při výslechu je poškozený přirozeně pod silným tlakem. Omezený čas, neznámá vyslychající osoba a prostředí (typicky) policejní stanice, mohou způsobit, že poškozený vypovídá neúplně, zapomíná či zkresluje důležité informace, bagatelizuje svůj stav či (být' nezáměrně) vypovídá účelově. Poškozený si zaslouží zákonem definovaný prostředek, kterým může vlastním způsobem a ve vlastním tempu vyjádřit svůj názor s řešením konkrétního trestného činu a případně sdílet své námitky již v průběhu řízení, ne až po tom, kdy je fakticky celá věc rozhodnuta a tomu odpovídající zajištění, aby bylo na jeho vyjádření a potřeby reagováno.

Věřím, že zákonné ukotvení této možnosti bude motivovat poškozené k zapojení se do řešení situace a tím se naplní podmínka zainteresovanosti stran v restorativním procesu, a zároveň tím zákon narovná současnou nerovnováhu v pozornosti, která je účastníkům v řízení poskytována. Z dlouhodobého hlediska tedy bude moci být tento institut považován za spravedlivější, důvěryhodnější a díky tomu i silnější prostředek v boji s drobnou kriminalitou.

3.3. Realizovatelné změny v rámci aktuální právní úpravy

Kdo chce, hledá způsoby, kdo nechce, hledá důvody.

Jednoduché a výstižné. Pojd'me i my hledat způsoby, jak využít plnohodnotně institutu podmíněného zastavení trestního stíhání za platnosti aktuální zákonné úpravy, tj. bez apelu na zákonodárce a pouze prostředky, které aktuálně máme či můžeme mít k dispozici.

3.3.1. Elektronická sbírka rozhodnutí

Jak již bylo komentováno výše, je pochopitelné, že vzhledem k velkému množství usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání, a především z důvodu neveřejnosti takového řízení, neexistuje ucelený soubor těchto rozhodnutí, ať už na úrovni státních zastupitelství, nebo na úrovni soudů. Kritici mohou namítat, že takový přehled či sbírka rozhodnutí by byla vzhledem k potřebě individuálního rozhodování vlastně zbytečná. Nemyslím si to. Rozhodování o alternativních postupech v přípravném řízení je prakticky celé v rukou státního zástupce. Ten trestní stíhání dozoruje, ale svým způsobem působí ve stejné

¹²⁹ § 43 odst.4 zákona č. 45/2013 Sb.

chvíli jako *soudce*¹³⁰, když posuzuje například osobu obviněného, jeho minulost, rozhoduje o výši částky určené obětem trestné činnosti nebo o délce zkušební doby. Jak je známo, státní zástupce je pánem přípravného řízení.¹³¹ Rozhodovací moc státního zástupce při užití institutu podmíněného zastavení trestního stíhání je tak prakticky bezbřehá. V právním státě je však určitá přezkoumatelnost i předvídatelnost rozhodnutí žádoucí.

Na druhou stranu, restorativní justice klade zvláštní důraz na individuální přístup k pachateli i poškozenému. Cílem restorativní justice je náprava narušeného vztahu. Aby mohl být vztah napraven, je důležité věnovat se konkrétním potřebám dotčeného poškozeného i pachatele. Celkové zhodnocení a vyhodnocení případu, zda a jaký typ odklonu bude použit, případně za jakých podmínek, je poté v rukou státního zástupce. Ten zkoumá všechny skutečnosti a podmínky ve vzájemné souvislosti a na základě toho rozhoduje.

V rámci tohoto postupu je jistě zaručen individuální přístup, avšak účastníkům chybí jakákoliv možnost zhodnotit svou situaci v komparaci s obdobnými případy, ať už v nápadu konkrétního státního zástupce nebo i mezi státními zastupitelstvími navzájem. Není tajemstvím, že obdobné případy bývají napříč regiony řešeny odlišně. Jistě, je to nevyhnutelná situace, vždyť ani názory soudů nejsou jednotné, avšak ve spojení s nevěřejností přípravných řízení a absencí sbírky rozhodnutí o odklonech dáváme státním zástupcům takřka „*volnou ruku*“.

Rovnováhu do přípravného řízení vnáší § 157a odst. 2 trestního řádu, který zakotvuje právo osoby, proti níž se řízení vede, a právo poškozeného, žádat odstranění průtahů v řízení nebo závad v postupu státního zástupce. Tuto žádost poté vyřizuje státní zástupce bezprostředně vyššího státního zastupitelství.

Další pojistkou proti možné libovůli státního zástupce je institut dohledu.¹³² Jedná se o systém kontrolních oprávnění a povinností vycházejících ze zákona o státním zastupitelství. Dohled, na rozdíl od dozoru, typicky není vykonáván od počátku trestního řízení až po jeho závěr, ale pouze na žádost či formou obecných pokynů od vedoucího státního zástupce v typově podobných případech.¹³³

Aby však mohl být postup státního zástupce v rámci přípravného řízení prakticky evaluován, je zapotřebí zasadit jej do celkového kontextu justiční praxe. To je možné pouze za předpokladu, že rozhodnutí státních zastupitelství budou veřejnosti alespoň částečně dostupná.

¹³⁰ soudce ve smyslu osoby, která má moc rozhodovat

¹³¹ § 174 zákona č. 141/1961 Sb.

¹³² § 12 c) zákona č. 283/1993 Sb., zákon o státním zastupitelství

¹³³ BRADÁČOVÁ, Lenka. Dozor a dohled ve státním zastupitelství není totéž. *Právní prostor* [online]. In: 10. 6. 2024. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/dozor-a-dohled-ve-statnim-zastupitelstvi-neni-totez>

Moderní doba vedle výzev přináší i nástroje, o kterých bychom si ještě před pár lety mohli nechat jenom zdát. Například umělá inteligence. Využití našla téměř okamžitě, a to ve všech myslitelných oborech. Výjimkou není ani právo. Ač k umělé inteligenci v právu přistupuji spíše skepticky, nemohu si odpustit myšlenku, že by bylo škoda takovouto „pomocnou ruku“ nevyužít. Například právě při tvorbě a správě sbírky rozhodnutí státních zastupitelství. Představuji si to následovně. Předem nadefinovaný AI nástroj by rozhodnutí (typicky usnesení) nejdříve anonymizoval. Dalším krokem by AI nástroj vložil rozhodnutí do systému, který by jej nejen zaevidoval, ale zároveň roztřídil do podkategorií podle konkrétního přečinu, okolností, výše náhrady škody, délce zkušební doby a dalších nadefinovaných parametrů. Vzhledem ke stále rostoucím možnostem umělé inteligence si trůfám odhadnout, že dalším krokem by mohlo být například vytvoření jakéhosi návazného řetězce složeného postupně z typově nejpodobnějších případů, hodnocených ve všech kategoriích současně. Účastníci řízení by tak mohly jednoduše nahlédnout na jakousi „osu“ a zaměřit se na nejpodobnější případy.

Otázkou k diskusi zůstává, zda takováto míra informovanosti není spíše kontraproduktivní. Vzhledem ke skutečnosti, že každý případ je (resp. měl by být) posuzován státním zástupcem individuálně, je nasnadě, že při zavedení podobného souboru rozhodnutí bude kladena větší pozornost na odůvodnění rozhodnutí státních zástupců. Na druhou stranu je záhodné, aby se situace napříč republikou narovнала a podobný soubor rozhodnutí k tomu může jistě napomoci. I samotní státní zástupci by tak mohli skrze (sebe)reflexi zhodnotit, zda není jejich rozhodování například excesivní či nepřiměřené. Jsem přesvědčená, že v konečném důsledku může tento systém pomoci samotným státním zástupcům rozhodovat rychleji a v podstatě spravedlivěji, právě s ohledem na podobné případy.

Na závěr pro úplnost dodám, že jako právní základ takovéto sbírky rozhodnutí navrhuji po vzoru vyhlášky č. 403/2022 Sb.¹³⁴, rovněž podzákonný předpis ve formě vyhlášky ministerstva spravedlnosti.

3.3.2. Policie ČR a informační povinnost

Policejní orgán je zpravidla tím prvním a někdy jediným orgánem činným v trestním řízení, které pachatel či poškozený v rámci přípravného řízení osobně potká. Pokud nenastane jedna ze zvláštních situací (například řízení proti uprchlému podle § 302 an. trestního řádu), setká se účastník řízení s policejním orgánem nejpozději při výslechu.¹³⁵ Před prvním

¹³⁴ Vyhláška č. 403/2022 Sb., vyhláška ministerstva spravedlnosti o zveřejňování soudních rozhodnutí

¹³⁵ § 91 an. a § 101 an. zákona č. 141/1961 Sb.

výslechem musí být pachatel i svědek-poškozený poučeni o svých právech. Jak takové poučení v praxi vypadá, názorně demonstrují materiály Policie ČR přístupné na jejich stránkách.¹³⁶ Tyto formuláře, všimněme si, že poučení obviněného je dokonce součástí protokolu, jsou připravované Policií České republiky a neexistují individuální úpravy na úrovni regionů, resp. krajských ředitelství.

Účelem poučení obviněného o jeho právech je mimo jiné možnost plného uplatnění obhajoby v průběhu trestního řízení.¹³⁷ Je proto velmi důležité, aby obviněný poučení porozuměl, a následně se poté svobodně rozhodl o své procesní strategii.

Je pochopitelné, že vzhledem k množství informací má policejní orgán předpřipravené texty, které, zjednodušeně řečeno, stačí účastníkům předložit k podpisu. Vzhledem k časové tísní při výslechu a vzhledem k absenci právního minima na českých školách je předvídatelné, jak s podobným poučením účastník naloží. Jednoduše jej podepíše. Hodnota těchto informací je však pro laika, neznajíc právní terminologii, prakticky nulová. Navíc v takovém množství, tedy cca 8700 znaků u poučení obviněného a cca 1800 znaků u poučení poškozeného. Je sice dobrým zvykem dávat účastníkům písemné poučení k prostudování na později, ale to bohužel nic nemění na skutečnosti, že 1) účastník již poučení podepsal a 2) že účastník musí vynaložit velké úsilí k porozumění jemu předkládanému textu.

Dalším důležitým krokem orgánu činného v trestním řízení po poučení o právech obviněného je dle § 33 odst. 5 trestního řádu poskytnutí *plné možnosti jejich uplatnění*.¹³⁸ Zatímco na využití odklonu neexistuje právní nárok, je vhodné, aby byl účastník, a to jak obviněný, tak poškozený, informován i o alternativách klasického trestního procesu a jejich podmínkách, a to ideálně v jednoduše uchopitelné formě. Ač se Policie České republiky v otázce grafické úpravy poučení odvolává na nutnost seznámení se dotčené osoby s konkrétními právními normami, které musejí v poučení zaznít¹³⁹, je to opravdu jediná možnost?

Argument policejního orgánu, že poučení musí být ve formě paragrafů je akceptovatelný. Nikdo však nebrání orgánům činným v trestním řízení (tím míním i statní zastupitelství a soud) nabídnout dotčeným osobám vedle strohého přehledu paragrafů i zjednodušenou verzi poučení.

¹³⁶ Protokol o výslechu obviněného. In: 13. 6. 2024. Dostupné z: <https://www.policie.cz/soubor/5-protokol-o-vyslechu-obvineneho-docx.aspx>; Poučení poškozeného v trestním řízení. In: 13. 6. 2024. Dostupné z: <https://www.policie.cz/soubor/pouceni-poskozeneho-pdf.aspx>

¹³⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*, s. 1404.

¹³⁸ JELÍNEK, J. A KOL. *Trestní právo procesní*, s. 266.

¹³⁹ *Vzory poučení v trestním řízení* [online]. In: 10. 6. 2024. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/vzory-pouceni-v-trestnim-rizeni.aspx>

Tuto zjednodušenou verzi, resp. verze, si představuji jako doplňkovou „službu“, která bude přístupná účastníkům jako další materiál k prostudování vedle „oficiálního“ poučení, které bude následně také jako jediné zaprotokolováno.

V rámci designu projektu se poté otevírají široké dveře pro kreativitu. Tyto „doplňková“ poučení, řekněme jim třeba letáky, nemusí (a neměly by) následovat přísnou paragrafovou podobu oficiálního poučení. Jejich primárním cílem není dopodrobna popsat všechna práva a povinnosti dotčených osob. Na rozdíl od využívaného poučení by letáky nenásledovali procesní postavení stran, ale spíše by se věnovali konkrétním a typickým situacím.

Jako první bych jistě dala vzniknout letáku, který přibližuje trestní proces a práva a povinnosti procesních stran i orgánů činných v trestním řízení. V době, kdy stále určitá množina obyvatelstva používá pojmu prokurátor či je zmatených z fiktivních televizních tzv. soudních pořadů je takový přehledný leták jistě vítaným prostředkem osvěty.

Ve vhodných případech, tedy téměř vždy, by vedle informací o tradičním trestním procesu neměla chybět ani informace o alternativách takového řízení. Na tomto samostatném letáku by odklony byly dále rozvedeny, popsán jejich účel a podmínky, výhody a nevýhody takového řízení či praktické kroky, které může obviněný či poškozený v rámci řízení využít.

Vypracováním těchto dokumentů nemusí ležet na policejním orgánu. Z důvodu zaměření činnosti a z důvodu podstaty odklonů shledávám jako vhodného kandidáta na vytvoření a distribuci těchto infografik Probační a mediační službu ČR. Jsem si ovšem jistá, že podobný projekt dokáže vytvořit i spolky zabývající se restorativní justicí (např. Institut restorativní justice) nebo tým odborníků sestavených ad hoc pro tento program. Otázkou zůstává, zda (především) policejní orgány budou s navrhovanou ambicí souhlasit a navážou spolupráci. Zákon jim, pochopitelně, tento „*vstřícný krok*“ nenakazuje a je pouze na vedení policejního orgánu, zda by jej akceptoval a dále distribuoval i za cenu přehodnocení metodiky postupů vysílaných směrem k podřízeným policejním orgánům.

3.3.3. Zprostředkování kontaktu účastníků konfliktu

Kontakt a vzájemná komunikace mezi pachatelem a obětí trestného činu je jednou z vizí restorativní justice, která umožňuje řešení konfliktního stavu na úrovni účastníků řízení. V klasickém trestním řízení je přímý kontakt mezi pachatelem a poškozeným upraven zákonem o Probační a mediační službě, a to konkrétně v § 2 odst. 2 tohoto zákona. Trestní zákony však obecně mediaci neupravují, a tedy nepracují s tímto institutem v rámci norem trestního práva ve smyslu ukládání jakýchkoliv povinností či práv. U restorativně vedeného řízení, mezi které pochopitelně řadím především přípravná řízení vedená směrem k některému z odklonů, je však

jednání či komunikace mezi pachatelem a poškozeným vhodnou a potřebnou součástí takového postupu. Koneckonců, v základních tezích restorativní justice je kontakt účastníků řízení vyžadován a předpokládán.

Je důležité poukázat na skutečnost, že ne vždy je mediaci vhodná. Zákonné ustanovení § 17 zákona o obětech trestných činů, takovou situaci předpokládá a upravuje. Obětem se přiznává právo na ochranu před druhotnou újmou (tedy újmou vznikající až po spáchání trestného činu a nespojený s jeho skutkovou podstatou, například v rámci vyšetřování či řízení před soudem), jejíž součástí je i právo na zabránění kontaktu oběti a osoby jí blízké s osobou, kterou oběť označila za pachatele, s osobou podezřelou nebo s osobou, proti níž se trestní řízení vede.¹⁴⁰ Toto ustanovení je jistě vhodné a nelze na něj nahlížet jako na ustanovení odporující principům restorativní justice. Naopak, péče o potřeby oběti je jedním z jejich hlavních cílů.

V ostatních případech, předpokládejme, že jich je většina, však můžeme předpokládat, že kontakt mezi pachatelem a poškozeným nebude na újmu žádnému z účastníků. Toto setkání či rozhovor může naopak v rámci přípravného řízení nabídnout půdu pro dohodu mezi pachatelem a poškozeným, což je v souladu s restorativními postupy pokládáno za preferovaný způsob postupu v protikladu se složitým dokazováním v rámci klasického trestního řízení.

Současná právní úprava důraz na kontakt mezi poškozeným a pachatelem nedává. Zároveň jej samozřejmě ani nezakazuje. Vzhledem k diskutabilní úrovni právního vzdělání v České republice však vyvstává otázka, nakolik si jsou účastníci řízení takovéto možnosti vědomi a zda bývají v praxi o této možnosti aktivně informováni. Jak již bylo v rámci této diplomové práce opakovaně zmíněno, v České republice i v ostatních západních zemích je příklon k restorativní politice zjevný. Přirozeným vyústěním těchto tendencí by měla být úprava jednotlivých institutů trestního práva (především pak institutů alternativních) tak, aby přirozeně vedly účastníky řízení v průběhu řízení restorativním směrem. Minimálně výslovné informování o možnosti kontaktu mezi pachatelem a poškozeným by dle mého názoru mělo být součástí poučení stejně jako je například součástí informační povinnosti seznámení pachatele se skutečností, že v přípravném řízení může se státním zástupcem sjednat dohodu o vině a trestu.¹⁴¹

¹⁴⁰ § 17 zákona č. 45/2013 Sb.

¹⁴¹ § 91 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb.

3.3.4. Podrobné zkoumání majetkových poměrů obviněného v postupu podle § 307 odst. 2

Věta „vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující“¹⁴² svým způsobem koriguje rozhodování státního zástupce či soudu při uvažování o podmínkách ustanovení § 307 odst. 2 trestního řádu. Za poměry obviněného se rozumí především jeho osobní, rodinná a majetková situace.¹⁴³ Otázkou zůstává, nakolik je toto v praxi opravdu posuzováno, a to především s ohledem na majetkovou situaci pachatele. Jistě nelze mou osobní zkušenost zevšeobecňovat, ale domnívám se, že automatické udávání předpokládané výše peněžité částky určené na pomoc obětem trestného činu ze strany příslušníka Policie ČR, které jsem zmiňovala v souvislosti s doznáním obviněného v kapitole 2.2.3 této diplomové práce, dává tušit, že tato částka se u různých pachatelů příliš lišit nebude. A právě toto formální určování výše částky založené spíše na úzusu než na osobě pachatele, vnímám jako problematické a v rozporu se sledovaným účelem tohoto ustanovení.

Ač v řízení o podmíněném zastavení trestního stíhání nelze již z podstaty věci uložit trest, můžou tak být (především pachatelem) vnímány některé dílčí povinnosti či závazky. Z materiálního pohledu lze dle mého názoru za určitý typ sankce považovat i zdržení se určité činnosti či složení peněžité částky na pomoc obětem trestné činnosti. Minimálně tak lze uvažovat z premisy, že nikdo nechce „platit navíc“ či se zdržovat činnosti, kterou by jinak rád vykonával.

Z toho důvodu nabízím pohled na některé z účelů trestních sankcí a na některé zásady trestání, které by se dle mého názoru měli aplikovat i v řízení o podmíněném zastavení trestního stíhání podle § 307 odst. 2 trestního řádu¹⁴⁴. Základními účely trestu je ochrana společnosti, zabránění páčání další trestné činnosti, výchova odsouzeného a generálně preventivní účinek trestu, tedy výchovně působit na ostatní členy společnosti.¹⁴⁵ V rovině podmíněného zastavení trestního stíhání a podmínek § 307 odst. 2 trestního řádu vnímám jako sledované účinky daných podmínek především výchovný vliv na pachatele, případně zabráněné páčání trestné činnosti v případě zákazu některých z činností. Ze zásad trestání, které navrhuji aplikovat i při rozhodování o výši částky skládané na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti, popř. při

¹⁴² § 307 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb.

¹⁴³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*, s. 3474 an.

¹⁴⁴ § 308 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb.

¹⁴⁵ JELÍNEK, J. A KOL. *Trestní právo hmotné*. Praha: Leges, 2019, s. 401.

určování délky, po kterou bude obviněnému navrhnuo zdržet se určité činnosti vybírám následující.

První je zásada individualizace použitých sankcí. Tato zásada, mimo jiné, proklamuje, že sankce musí být ukládány s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem trestného činu, ale i k možnosti sociální reintegrace pachatele a k jeho poměrům a také s přihlédnutím k přiměřené satisfakci osob poškozených trestným činem.¹⁴⁶ Vzhledem k postupu při využití podmíněného zastavení trestního stíhání je funkce satisfakce poškozeného naplněna již podmínkami podle § 307 odst. 1 písm. b) případně c) trestního řádu, která ukládá pachateli nahradit způsobenou škodu či vydat bezdůvodné obohacení.¹⁴⁷ Ráda bych se tedy vrátila k sociální reintegraci pachatele a k jeho poměrům. Je samozřejmé, že poměry pachatelů se mohou diametrálně lišit a ruku v ruce s tím jde i možnost následné sociální reintegrace pachatele ve smyslu, že pro někoho může být částka např. 20 000 Kč likvidační. S poměry pachatelů a výši určené peněžité částky je spojen i výchovný účinek na pachatele. Pro movitější pachatele dozajista není složení peněžité částky takovým zásahem do života, jako pro pachatele, žijící na hranici životního minima. Lze tedy diskutovat, zda by neměla být výše částky určená na pomoc obětem trestného činu úměrná i majetkovým poměrům pachatele, a to především z důvodu reálného dopadu na situaci pachatele, a tedy účinku na něj, ale i s ohledem na jiné skutečnosti, například již zmiňované rodinné poměry.

To mě přivádí k další důležité zásadě a tou je zásada personality sankce. Tato zásada zakládá, že sankce by měla zasáhnout pouze pachatele, s tím že vliv na jeho okolí, především na jeho rodinné zázemí, by měl být minimální.¹⁴⁸ Podobně, jako v předchozím případě tak nutně dochází k situaci, že u movitého pachatele bude dopad na rodinu, resp. rodinné zázemí, menší až nulový, u „chudšího“ pachatele, byť s průměrným platem, dojde k ovlivnění rodiny mnohem více, To například i z důvodu, že jeho profese či výkon zaměstnání je spojené s nutností řídit motorová vozidla.

Zastávám tedy názor, že státní zástupce, případně soud v řízení před soudem, by při rozhodování měl dbát mimo jiné i na to, aby navrhovaná řešení nebyla pro pachatele likvidační či nepřiměřeně zatěžují, ale naopak efektivně naplňovalo sledované funkce.

Na tomto místě si dovolím zdůraznit, že mi v žádném případě nejde o jakési lobování za práva pachatelů jako takových, ale spíše brojím za narovnání reálných dopadů na pachatele skutkově podobných trestných činů. Zároveň vnímám a rozumím názoru, že profesionální řidič

¹⁴⁶ Ibid., s. 400.

¹⁴⁷ § 307 odst. 1 písm. zákona č. 141/1961 Sb.

¹⁴⁸ JELÍNEK, J. A KOL. *Trestní právo hmotné*, s. 400.

by tím spíše měl znát své povinnosti a dbát na jejich dodržování, na druhou stranu lze kontrovat, že nikdo nejsme bezchybný a u řidiče z povolání, který ročně najezdí desítky či stovky tisíc kilometrů, logicky vzrůstá i šance, že některý předpis poruší, a stane se následně shodou dalších okolností pachatelem trestného činu, typicky ublížení na zdraví z nedbalosti.¹⁴⁹

¹⁴⁹ § 148 zákona č. 40/2009 Sb.

Závěr

V této diplomové práci se zaměřuji na institut podmíněného zastavení trestního stíhání především z pohledu restorativní justice, protože věřím, že právě v kombinaci s principy a přístupy restorativní justice může tento institut nejefektivněji naplňovat potřeby všech zúčastněných stran a přinést řešení, která jsou v souladu se standardy moderní vize trestněprávní politiky. Jak bylo avizováno v úvodu, mým cílem bylo nahlédnout na ideové základy institutu podmíněného zastavení trestního stíhání, porovnat, nakolik jsou v současné české právní úpravě tyto ideové základy uplatňovány a navrhnout funkční změny či postupy, které by tyto restorativní principy v přípravném řízení podpořili. Vycházím z premisy, že pouze formální následování zákonných podmínek, bez skutečného zájmu o potřeby pachatelů a obětí, může oslabovat preventivní i reparační funkci tohoto institutu.

Podle dat získaných studiem historie restorativní justice lze presumovat, že restorativní přístup má kořeny hlubší než justice čistě retributivní. I Česká republika se po vzoru západních států přiklání opatrně, avšak konstantně, zpět k restorativní politice. S připravovanou novelou trestního řádu se můžeme těšit na ukotvení povinnosti orgánu činných v trestním řízení, aby v průběhu celého řízení, *ve vhodných případech*, vytvářeli podmínky pro dobrovolnou a aktivní účast obviněného i poškozeného. Subjektivní hodnocení *vhodnosti případů* mi přijde podobně problematické jako hodnocení osoby pachatele, jeho dosavadního života a okolností případu s ohledem na § 307 trestního řádu. Toto hodnocení nelze s ohledem na množství proměnných definovat a položit na konkrétní ukazatele. Otevírá se zde tedy široký prostor pro praxi.

Studiem rozhodnutí Nejvyššího soudu jsem dospěla k závěru, že ten stále upřednostňuje spíše restorativní než retributivní charakter odklonů a klade důraz na celostní a individuální posuzování jednotlivých případů.

Podmíněné zastavení trestního stíhání, jako nejužívanější z odklonů, se pomalu dostává i do povědomí laické veřejnosti. Stále je však opředeno jakýmsi závojem nepředvídatelnosti. Vzhledem ke skutečnosti, že běžný občan nemá právní vzdělání a zvláštní řízení soudní se v mnohém liší od klasického, přece jen veřejnosti více známého, trestního řízení, je nutné, aby orgány činné v trestním řízení věnovali potřebnou pozornost a účastníky řízením provedli s ohledem na jejich práva, povinnosti, ale i osobní potřeby. Vzhledem k zákonodárcem proklamovanému účelu podmíněného zastavení trestního stíhání, tedy urychlit a zefektivnit řízení, kdy je předpokládáno, že by byl uložen podmíněný trest odnětí svobody a odsouzený by se ve zkušební době osvědčil, je vhodné, aby čas ušetřený vyšetřováním, byť samozřejmě ani to nelze opomínat, byl věnován právě osobnějším kontaktu s účastníky řízení. Věřím, že pouze

pokud oba účastníci stojí na konci tohoto procesu víceméně spokojení s jeho řešením, je naplněna hlavní myšlenka preventivní i reparační funkce zmiňovaného odklonu.

Závěrem této diplomové práce navrhuji řešení, které by pomohlo postavit institut podmíněného zastavení pevněji na koleje restorativní justice a zároveň bylo přínosem i pro orgány činné v trestním řízení, a to řešení legislativní i řešení na zákonu nezávislá. Z důvodu absence zkušenosti s interními postupy policejních orgánů si nedovoluji odhadovat, nakolik je vůle těchto orgánů nakloněná změnám či novým postupům v rámci svých metodik. Vyjadřuji však obdiv směrem k restorativním programům v České republice, které nepřestávají opečovávat tuto kapitolu trestní justice a stále přicházejí s moderními přístupy, projekty, programy i publikacemi.

Na závěr chci podotknout, že ač jsem byla zpočátku spíše skeptická, vnímám kombinaci zákonných ustanovení, judikatury a odborného přístupu při řešení podmíněného zastavení trestního stíhání jako dobré až velmi dobré a se silící tendencí státu směrem k restorativní justici se to bude jistě jenom zlepšovat.

Seznam používaných zkratk

Trestní zákoník	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
Trestní řád	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním
Občanský zákoník	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
PMS	Probační a mediační služba České republiky
Zákon č. 220/2021 Sb.	Zákon, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

Seznam použitých zdrojů

Seznam použité literatury

- GADE, Christian B.N. Restorative Justice and the South African Truth and Reconciliation Process. *South African Journal of Philosophy*. 2013, roč. 32, č. 1, s. 10–35. ISSN 0258-0136, 2073-4867. DOI: 10.1080/02580136.2013.810412
- JELÍNEK, J. A KOL. *Trestní právo hmotné*. 7.vydání. vyd. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-687-3.
- JELÍNEK, J. A KOL. *Trestní právo procesní*. 7.vydání. vyd. Praha: Leges, 2023. ISBN 978-80-7502-687-3.
- JUDR. PAVEL ŠÁMAL, PH.D., JUDR. BC. JIŘÍ ŘÍHA, a PH.D., MGR. JAN STRYA. ODKLONY V JUSTIČNÍ PRAXI – 1. ČÁST. *Trestněprávní revue*. roč. 2019, č. 9
- VAN NESS, D. W., STRONG, K. H. *Restoring justice: an introduction to restorative justice*
- VESNA STEFANOVSKA, PHD. HISTORICAL DEVELOPMENT OF RESTORATIVE JUSTICE: FROM RESTITUTION TO VICTIMOFFENDER MEDIATION. *INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL Series A Social Sciences and Humanities*. roč. 2014, č. 9
- ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 978-80-902998-1-8.

Seznam použitých internetových zdrojů

- BRADÁČOVÁ, Lenka. Dozor a dohled ve státním zastupitelství není totéž. *Právní prostor* [online]. In: 10. 6. 2024. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/dozor-a-dohled-ve-statnim-zastupitelstvi-neni-totez>

- ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář* [online]. In: 15. 5. 2024. 7. vyd. 2013. Dostupné z: <https://app-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrgnpwk5tlge3c443cl4ytsnrri4yitimk7obtdgmbx>
- Aktuální verze návrhu nového trestního řádu. In: 13. 6. 2024. Dostupné z: <https://justice.cz/documents/12681/729664/nov%C3%BD+trestn%C3%AD+%C5%99%C3%A1d.doc/af836c7c-6fb9-4dbe-88b4-5061aeffa908>
- Generace Z je velmi křehká. Když ale v něco věří, tak jde do ulic a bojuje za to, popisuje vědkyně. In: 21. 1. 2023. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/spolecnost/generace-z-zoomer-snehova-vlocka-vyzkum_2301212100_pat
- Informace k rekodifikaci trestního řádu. In: 13. 6. 2024. Dostupné z: <https://vlada.gov.cz/cz/urad-vlady/poskytovani-informaci/poskytnute-informace-na-zadost/informace-k-rekodifikaci-trestniho-radu--149685/>
- Mediace jako nevyužitý potenciál poslední dekády – 1. díl. In: 13. 6. 2024. Dostupné z: <https://pravo21.cz/pravo/mediace-jako-nevyuzity-potencial-posledni-dekady-1-dil>
- Poučení poškozeného v trestním řízení. In: 13. 6. 2024. Dostupné z: <https://www.policie.cz/soubor/pouceni-poskozeneho-pdf.aspx>
- Právní předpisy v legislativním procesu. In: 2. 6. 2024. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/pravni-predpisy-v-legislativnim-procesu>
- Protokol o výsledku obviněného. In: 13. 6. 2024. Dostupné z: <https://www.policie.cz/soubor/5-protokol-o-vyslechu-obvineneho-docx.aspx>
- Rekodifikace trestního práva procesního. In: 12. 6. 2024. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/rekodifikace-trestniho-prava-procesniho>
- Rekodifikace trestního řádu. In: 13. 6. 2024. Dostupné z: <https://www.eak.legal/rekodifikace-trestniho-radu/>
- Stanovisko ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů ze dne 23. listopadu 2022, k ukládání povinnosti obviněnému podle § 307 odst. 2 písm. b) trestního řádu. In: 10. 6. 2024. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2022/11/1-SL-725-2022-24.pdf>
- *Trestní řád – komentář* [online]. In: 10. 6. 2024. Dostupné z: https://www.aspi.cz/products/lawText/13/61/1/2#c_963051

- *Východiska a principy nového trestního řádu* [online]. In: 13. 6. 2024. Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2024. Dostupné z: https://eudeska.justice.cz/Lists/EUD/Attachments/442/MSP-927_2016-OSV-OSV%20-%20p%C5%99%C3%ADloha.pdf
- Výkaz o agendě trestní. In: *justice.cz* [online]. In: 5. 5. 2024. Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/vyказы-soudu-a-statnich-zastupitelstvi.html>
- *Vzory poučení v trestním řízení* [online]. In: 13. 6. 2024. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/vzory-poucení-v-trestním-řízení.aspx>
- In: 1. 6. 2024. Dostupné z: <https://www.facebook.com/PolicieCZ>
- In: 1. 6. 2024. Dostupné z: <https://www.instagram.com/policiecz/?hl=en>
- In: 1. 5. 2024. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/institut/#o-nas>
- In: 1. 5. 2005. Dostupné z: <https://or.justice.cz/ias/ui/vypis-sl-detail?dokument=77606089&subjektId=1054401&spis=1173593>
- In: 2. 6. 2024. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/o-restorativni-justici/restorativni-programy/>

Seznam použitých právních předpisů

- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.
- Zákon č. 45/2013 Sb. zákon o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů).
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
- Zákon č. 220/2021 Sb., Zákon, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

- Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství
- Zákon č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě)

Seznam použité judikatury

- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23.04.2014, sp. zn. 8 Tdo 388/2014 [online]. In: 13. 6. 2024. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/4/252776/1/2/usneseni-rt-c-8-tdo-388-2014-akcesorita-ucastenstvi-podminene-zastaveni-trestniho-stihani>
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 09. 2009, sp. Zn. 5 Tdo 923/2009-II
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.08.2013, sp. zn. 7 Tdo 782/2013
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 05. 2015, sp. zn. 6 Tdo 385/2015-30

Seznam ostatních zdrojů

- Důvodová zpráva k zákonu č. 220/2021 Sb. kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. In: 13. 6. 2024. Dostupné z: <https://app-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgiyv6mrsgbpwi6q&rowIndex=0>
- Důvodová zpráva k zákonu č. 292/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), zákon č. 21/1992 Sb., o bankách a zákon č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích. In: 13. 6. 2024. Dostupné z: <https://app-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mjzhezv6mrzqipwi6q&rowIndex=0>

- LUKOVIČOVÁ, Lenka. Podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání a dohoda o vině a trestu v aplikační praxi. Online. Rigorózní práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta. 2021. In: 13. 6. 2024 Dostupné z: <https://theses.cz/id/xjzvh3>
- Důvodová zpráva k zákonu č. Zákon č. 193/2012 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá podmíněným zastavením trestního stíhání se zvláštním důrazem kladeným na principy a zásady restorativní justice, ze které tento institut vychází. Restorativní justice se zaměřuje převážně na nápravu trestným činem narušených vztahů. Důraz je kladen na potřeby a nároky zúčastněných stran s cílem nalézt řešení, které by vhodně reagovalo na danou situaci a bylo akceptovatelné všemi stranami konfliktu. Cílem práce je nahlédnout na ideové kořeny restorativní justice ve vztahu k institutu podmíněného zastavení trestního stíhání, zhodnotit, nakolik jsou principy a postupy restorativní justice v současné české právní úpravě podmíněného zastavení trestního stíhání zakotveny a zda je v duchu restorativních hodnot využíván tento institut i v české justiční praxi.

Úvodní část diplomové práce detailně představuje restorativní justici a její hlavní myšlenky. Důraz je kladen především na historii tohoto konceptu, který přibližuje vývoj restorativní justice od dob pravěké společnosti až po současnost, na definici pojmu restorativní justice a na principy a postupy, které jsou pro restorativní justici zásadní.

V druhé části diplomové práce je podrobně rozebírán již samotný institut podmíněného zastavení trestního stíhání. V jednotlivých kapitolách druhé části je nastíněn historický vývoj tohoto institutu v České republice, jsou představeny podmínky, za kterých může být podmíněné zastavení trestního stíhání aplikováno a je podrobně rozebrán i institut probačního dohledu, jehož cílem je mimo jiné *zvýšená* kontrola pachatele ve zkušební době, kdy je trestní stíhání podmíněně zastaveno.

Třetí část diplomové práce je věnována analýze současné právní úpravy institutu podmíněného zastavení trestního stíhání a na základě této analýzy a syntézy informací z předchozích částí diplomové práce jsou vypracovány návrhy *de lege ferenda* i náměty, jak by bez legislativních úprav mohl být institut podmíněného zastavení trestního stíhání efektivněji využíván s ohledem na principy a zásady restorativní justice.

Klíčová slova

podmíněné zastavení trestního stíhání, odklon, restorativní justice

Abstract

This thesis deals with the institute of Conditional Suspension of Criminal Prosecution with the special emphasis on the principles of restorative justice. Restorative justice focuses mainly on the repair of the relationships disturbed by the specific crime. Accent is placed on the needs and demands of the parties involved in criminal offence with the aim of finding a solution that is appropriate to the situation and acceptable to all parties of the conflict. The aim of this thesis is to explore ideological roots of restorative justice in relation to the institution of Conditional Suspension of Criminal Prosecution, to evaluate to what extent are the principles and procedures of restorative justice embedded in the current Czech legislation on Conditional Suspension of Criminal Prosecution and whether this institution is used in the spirit of restorative values in czech judicial practice.

The first part of the thesis introduces restorative justice and its main ideas in detail. Emphasis is placed mainly on the history of this concept, which presents the development of restorative justice from the times of prehistoric society to the present day, on the definition of the concept and on the principles and procedures that are essential for restorative practice.

In the second part of the thesis is the institution of Conditional Suspension of Criminal Prosecution discussed in detail. In the individual chapters of the second part is introduced the historical development of this institution in the Czech Republic and the conditions under which Conditional Suspension of Criminal Prosecution can be applied.

The third part of the thesis is devoted to the analysis of the current czech legal regulation of the institute of Conditional Suspension of Criminal Prosecution. On the basis of this analysis and the synthesis of information from the previous parts of the thesis, *de lege ferenda* proposals and non-legal suggestions are made so the institution of Conditional Suspension of Criminal Prosecution could be used more effectively with regard to the principles of restorative justice.

Key words

Conditional Suspension of Criminal Prosecution, diversion, restorative justice